

4518
100/1

CATALVNIA ARTISTICA

SANTES CREVS

Núm. 2

LLIBRERIA VERDAGUER

Ptes. 2'50

TEXT CATALÀ, CASTELLÀ, FRANCÈS I ANGLÈS

CATALUNYA ARTISTICA

VOLUM II

toda (1929)

CATALUNYA ARTISTICA

MONESTIR

DE SANTES CREUS

SEIXANTA QUATRE IL·LUSTRACIONS

AMB TEXT DE

EDUART TODA

LLIBRERIA VERDAGUER

(A. DOMÈNECH S. EN C.)

RAMBLA DEL CENTRE, N.º 5.—BARCELONA

1929

D'aquest llibre se n'ha fet un tiratge especial de 50 exemplars numerats amb paper holandès De Haesbeck per al text, i amb paper Nanquin superior per als gravats, destinats a la venda, i 5 exemplars no numerats fora comerç.

SANTES CREUS

HISTÒRIA.—L'empenta donada per Sant Bernat a la reforma de l'Orde benedictina des del Monestir de Clairvaux, aviat repercutí o es deixà sentir a Catalunya, amb la creació dels nous cenobis de Cistells erigits per la pietat del comte Ramon Berenguer IV de Barcelona. Aquí foren Santes Creus i Poblet; pels reialmes d'Aragó i València floriren ben tost Veruela, Roda, Pedra, tots nascuts a les darreries del segle XII.

Fou un dels més importants el monestir de Santes Creus. Els barons de Montcada, castigats a la guerra per la conquesta de Mallorca, cediren a la nova Orde propietats a Valldaura, terme de Sardanyola, per bastir una nova casa, al qual efecte en 1152 vingueren de la Gran Selva de vora Tolosa dotze monjos presidits de l'abat Guillem de Montpeller. Trobant poc propici el lloc assenyalat, passaren en 1153 a l'Espluga d'Ancosa, lloc de la baronia de Cervelló. Finalment, sentint allí que la falta d'aigua impossibilitaria el desenrotllament de la Comunitat, es mudaren a les vores fèrtils del riu Gayà en lloc pledejat per l'arquebisbe de Tarragona amb els senyors de Montagut. És aquest el lloc on definitivament fou bastit el noble monestir avui en runa.

CONSTRUCCIONS.—Aviat escometeren els monjos de Santes Creus la construcció definitiva de llur monestir. L'església major fou començada en 1174 per l'abat Pere de Puigvert, i la seguí des de l'any 1200 l'abat Bernat d'Ager. En el curs de sa edificació se seguí, naturalment, l'estil romanesc des de la planta: el gòtic vingué en començar els terços de les voltes. Els marlets que donen al frontis aspecte de fortalesa foren afegits més tard.

Santes Creus té dos claustres. El major, situat junt a l'església, fou començat en 1303 per l'abat Pere Alegre, i fou acabat en 1341, en qual any fou solemnement inaugurat per l'abat Miró. El segon, ficat més endins de la clausura, resulta una petita joia d'art, és el més antic, i fou edificat l'any 1163. Ambdós claustres, amb l'església major, formen les úniques construccions monumentals de Santes Creus. El palau reial de Pere II sols pot mostrar la interessant escala del pati, sostinguda per delicada columna de porfir vermell: les habitacions fetes per al monarca català, avui mal conservades, careixen d'interès.

L'aula capitular reuneix totes les característiques de tals sales monàstiques de l'Orde de Cistells.

Tenia el Monestir ses construccions exteriors, situades en la plaça estreta, i al bell mig d'aquesta s'aixeca la Font de Sant Bernat. La més notable de totes es troba a la dreta de l'entrada: era el palau de l'Abat, avui transformat en munió de dependències municipals del poble d'Aiguamúrcia. Son petit claustret d'entrada fou construït en 1625 per l'abat Jeroni de Cantijoch. Segons les Constitucions de Cistells, les cases d'aquella plaça foren dedicades als serveis externs de Santes Creus, o sia fusteria, ferreria, cases de pagesos, hospital de pobres, etc. Abandonades en 1835, foren enderrocades interiorment per les lleis amortitzadores que les feren vendre públicament, encara que per fortuna nous propietaris les salvaren reconstruint els edificis avui habitats per colònies d'isti.

LES TOMBES REIALS.—Fou Santes Creus el lloc sagrat on havien de descansar fins a l'eternitat les despulles de dos dels més excelsos reis de la dinastia catalana. Pere II fou enterrat a l'urna de porfir que es veu al costat esquerre de l'altar major de l'església, o sia el costat de l'Evangeli. A la part oposada de l'Epistola hi havia els cadàvers de Jaume II amb la muller Blanca d'Anjou. Cobreixen llurs tombes dos templets gòtics de delicada escultura, sostinguts per quatre columnes molt finament ornamentades.

Als peus del monument de Pere II s'obrí la sepultura del famós almirall Roger de Llúria. En la mateixa església foren enterrats Margarida de Prades, muller de Martí l'*Humà*; Joan Salines, primer prior de Montesa; molts membres de la casa de Cervelló o Montcada recollits en 1756 a l'ossari penjat a l'esquerra del Cor.

També està el claustre gran ple de tombes de personatges il·lustres, i entre ells figuren els majors noms de la noblesa catalana. És inútil dir que llurs tombes foren esventrades, no per l'odi popular de la revolta, sinó pel càlcul fred dels aprofitadors de les nostres ruïnes.

FILLS IL·LUSTRES.—Els tingué Santes Creus, encara que no en nombre considerable. Fou son primer fill aquell il·lustre abat taumaturg i gran predicator, Bernat Calbó, fill de Reus, aixecat als honors dels altars de la nostra Església. Entre sos abats descollaren les nobles figures dels constructors que havem citat, així com aquell gran defensor dels furs de l'Orde, l'abat Carnicero, qui tant lluità a començaments del segle XVII, junt amb l'abat Trilla de Poblet, per salvar sos monestirs de l'esfondrament que els causà la famosa Congregació de Saragossa.

ARXIU.—Era petit el reunit a Santes Creus, i es trobava degudament ordenat a la part baixa de la torre a l'esquerra del gran dormitori de monjos.

Allí s'havien reunit els privilegis dels primers temps del Monestir, les donacions rebudes, els llibres-registres de rendes coneguts pel nom de *capbreus*.

Eixos papers no foren cremats ni destruïts. Es portaren a Vilarrodona, on estigueren llargs anys en poder de particulars qui amb seguides instàncies demanaven al govern de Tarragona que manés recollir-los. Fou això fet, finalment, mes ja quan se n'havia dispersat bona part, i avui són en nombre relativament petit els que l'Estat guarda als Arxius nacionals de Madrid, Barcelona i Tarragona. Segurament en deu existir major quantitat en poder de particulars.

BIBLIOTECA.—Estava situada a l'extrem dret de la sala-dormitori dels monjos, i era petita en nombre, perquè no devia reunir més enllà de tres a quatre mil volums. Però sa importància era gran, car contenia uns dos cents còdexs en vitel·la dels segles XIII a XV, consistents no solament en textos bíblics, sinó també en obres literàries: llur major part es troba avui a la Biblioteca provincial de Tarragona. Tenia també la Biblioteca de Santes Creus una munió de llibres incunables o gòtics, en llur majoria d'origen castellà, i no ha estat possible d'esbrinar fins ara com tals obres anaren a parar a aquell monestir, que mai brillà per tenir monjos literats.

Sofrí aquesta Biblioteca dues grans desgràcies. Ocorregué la primera a darrers del segle XVIII en què dos monjos aficionats es dedicaren a rellegir els volums, destruint les guardes, segant els marges, cobrint-los de males badanes, fent, en una paraula, tota mena de diableries amb aquells llibres malaurats. La segona desgràcia succeí en 1835. Els monjos abandonaren la casa, i feren tots els possibles per salvar-ne els efectes, retirant la llibreria en pes, que fou consignada a l'alcalde d'Aiguamúrcia. Aquesta autoritat demanà a Tarragona que li fossin retirats els llibres: pregà inútilment i s'arribà a morir al cap d'alguns anys sense veure aconseguit son objecte. Quan, després de molt temps, es reuniren els volums a Tarragona, sols n'hi arribaren la meitat, que en la Biblioteca provincial han estat quasi tots destruïts pels corcs.

OBRES D'ART.—Se'n coneixen algunes procedents de Santes Creus. Son magnífic retaule de l'altar major, d'estil gòtic, estigué en son lloc fins que en 1646 el reemplaçà l'actual barroc encara allí existent: llavors fou donat a una església rural, de la qual ha estat transferit al Museu Diocesà de Tarragona. Allí es conserva quasi complet. Sols en falten dos petits quadrets posseïts per particulars a Madrid.

Al monestir de Vallbona de les Monges hi ha còdexs de Santes Creus: una mitra barroca que sense cap fonament s'atribueix a Sant Bernat Calbó: un quadro-reliquia amb la mà momificada del monjo mort que la treia cada

jorn de sa sepultura per estrenyer la de l'amic deixat amb vida al món.

També al Museu Arqueològic de Tarragona hi ha, degudament catalogades, algunes despulles del nostre monestir,

La Comissió de Monuments històrics de la província de Tarragona, que cuida de la conservació de Santes Creus, ha rebut darrerament ordres de Madrid per a esmerçar allí un crèdit en l'obra de consolidació que sigui més indispensable. Degudament s'ha formulat el pressupost, que serà quasi totalment invertit en la part alta del palau reial, tota ruïnosa.

E. TODA.

SANTAS CREUS

HISTORIA.—El impulso dado por San Bernardo a la reforma de la Orden benedictina desde el Monasterio de Claraval repercutió o se dejó sentir muy pronto en Cataluña con la creación de los nuevos cenobios del Cister erigidos por la piedad del conde Ramón Berenguer IV de Barcelona. Aquí fueron Santas Creus y Poblet; por los reinos de Aragón y Valencia florecieron a no tardar Veruela, Roda, Piedra, todos nacidos en las postrimerías del siglo XII.

Fué uno de los más importantes el monasterio de Santas Creus. Los barones de Moncada, castigados en la guerra por la conquista de Mallorca, cedieron a la nueva Orden propiedades en Valldaura, término de Sardañola, para levantar una nueva casa, a cuyo efecto en 1152 vinieron de la Gran Selva, cerca de Tolosa, doce monjes presididos por el abad Guillermo de Montpellier. Hallando poco propicio el lugar señalado, pasaron en 1153 a la Espluga de Ancosa, lugar de la baronía de Cervellón. Finalmente, sintiendo allí que la falta de agua imposibilitaría el desarrollo de la Comunidad, se trasladaron a las fértiles orillas del río Gayá, en lugar pleiteado por el Arzobispo de Tarragona con los señores de Montagut. En este lugar fué definitivamente construido el noble monasterio hoy en ruinas.

CONSTRUCCIONES.—Pronto emprendieron los monjes de Santas Creus la construcción definitiva de su monasterio. La iglesia mayor fué comenzada en 1174 por el abad Pedro de Puigvert, y la prosiguió desde 1200 el abad Bernardo de Ager. En el curso de su edificación se siguió, naturalmente, el estilo románico desde la planta: el gótico vino al comenzar los tercios de las bóvedas. Las almenas que dan al frontis aspecto de fortaleza fueron añadidas posteriormente.

Santas Creus tiene dos claustros. El mayor, situado junto a la iglesia, fué comenzado en 1303 por el abad Pedro Alegre y fué terminado en 1341, año en que fué solemnemente inaugurado por el abad Miró. El segundo, más internado en la clausura, resulta una pequeña joya de arte: es el más antiguo y fué edificado en 1163. Ambos claustros, con la iglesia mayor, forman las únicas construcciones monumentales de Santas Creus. El palacio real de Pedro II sólo puede mostrar la interesante escalera del patio, sostenida por delicada

columna de pórvido encarnado: las habitaciones para el monarca catalán, hoy mal conservadas, carecen de interés. El aula capitular reúne todas las características de tales salas monásticas de la orden cisterciense.

Tenía el monasterio sus construcciones exteriores, situadas en la estrecha plaza, y en el centro de ésta se yergue la Fuente de San Bernardo. La más notable de todas se encuentra a la derecha de la entrada: era el palacio del Abad, hoy transformado en grupo de dependencias municipales del pueblo de Aguamurcia. Su claustillo de entrada fué construido en 1625 por el abad Jerónimo Cantijoch. Según las Constituciones de Cister, las casas de dicha plaza fueron destinadas a los servicios externos de Santas Creus, o sea carpintería, herrería, casas de payeses, hospital de pobres, etc. Abandonadas en 1835, fueron derribadas interiormente por las leyes amortizadoras que las hicieron vender públicamente, si bien, por fortuna, nuevos propietarios las salvaron reconstruyendo los edificios hoy habitados por colonias veraniegas.

SEPULTURAS.—Fué Santas Creus el lugar sagrado en que habían de descansar hasta la eternidad los despojos de dos de los más excelsos reyes de la dinastía catalana. Pedro II fué enterrado en la urna de pórvido que se ve al lado izquierdo del altar mayor de la iglesia, o sea el lado del Evangelio. A la parte opuesta, o de la Epístola, había los cadáveres de Jaime II y de su esposa Blanca de Anjou. Cubren sus tumbas dos templete góticos de delicada escultura, sostenidos por cuatro columnas muy finamente ornamentadas.

A los pies del monumento de Pedro II se abrió la sepultura del famoso almirante Roger de Lauria. En la misma iglesia fueron enterrados: Margarita de Prades, esposa de Martín *el Humano*; Juan Salines, primer prior de Montesa; muchos miembros de la casa de Cervellón o Moncada, recogidos en 1756 en el osario adosado a la izquierda del Coro.

También está el claustro mayor lleno de enterramientos ilustres, y entre ellos figuran los mayores nombres de la nobleza catalana. Inútil es decir que sus tumbas fueron saqueadas, no por el odio popular de la revolución, sino por el frío cálculo de los que se aprovecharon de nuestras ruinas.

HIJOS ILUSTRES.—Los tuvo Santas Creus aunque no en número considerable. Fué su primer hijo aquel ilustre abad taumaturgo y gran predicador Bernardo Calbó, hijo de Reus, elevado a los honores de los altares de nuestra Iglesia. Entre sus abades descollaron las nobles figuras de los constructores que hemos mencionado, así como aquel gran defensor de los fueros de la orden, el abad Carnicer, que tanto luchó a comienzos del siglo XVII, junto con el abad Trilla, de Poblet, para salvar sus monasterios del cataclismo que les acarreó la famosa Congregación de Zaragoza.

ARCHIVO.—Era pequeño el reunido en Santas Creus, y estaba debidamente

ordenado en la parte baja de la torre a la izquierda del gran dormitorio de los monjes. Allí se habían archivado los privilegios de los primeros tiempos del monasterio, las donaciones recibidas, los libros-registros de rentas conocidos con el nombre de becerros.

Esos papeles no fueron quemados ni destruidos. Se llevaron a Vilarrodona, en donde estuvieron muchos años en poder de particulares que con repetidas instancias pedían al gobierno de Tarragona que enviase a recogerlos. Se hizo esto a la postre, pero cuando ya se había dispersado buena parte de ellos, y son en número relativamente reducido los que hoy guarda el Estado en los Archivos nacionales de Madrid, Barcelona y Tarragona. Seguramente que existe mayor cantidad en poder de particulares.

BIBLIOTECA.—Estaba situada al extremo derecho de la sala-dormitorio de los monjes, y era pequeña en número, pues no debía reunir más allá de tres a cuatro mil volúmenes. No obstante, su importancia era mucha por cuanto contenía unos doscientos códices en vitela de los siglos XIII a XV, consistentes no solamente en textos bíblicos, sino también en obras literarias: la mayoría de ellas se guardan hoy en la Biblioteca Provincial de Tarragona. Poseía asimismo la Biblioteca de Santas Creus muchos libros incunables o góticos, en su mayoría de origen castellano, y no ha sido posible averiguar aún cómo tales obras fueron a parar a aquel monasterio, que no brilló nunca por tener monjes literatos.

Sufrió esta Biblioteca dos grandes desgracias. Ocurrió la primera a fines del siglo XVIII, en que dos monjes aficionados se dedicaron a reencuadernar los volúmenes, destruyendo las guardas, guillotinando los márgenes, cubriéndolos de mala badana, haciendo, en una palabra, todo género de diabluras con aquellos libros malhadados. La segunda desgracia sucedió en 1835. Los monjes abandonaron la casa e hicieron todo lo posible por salvar los objetos, retirando la librería en peso, que fué consignada al alcalde de Aguamurcia. Esta autoridad pidió a Tarragona que le fuesen retirados los libros: rogó inútilmente, y transcurrido algunos años se murió sin haber conseguido su objeto. Cuando, después de mucho tiempo, se remitieron los volúmenes a Tarragona, sólo llegó la mitad de ellos, que en la Biblioteca provincial han sido casi totalmente destruidos por la polilla.

OBJETOS DE ARTE.—Se conocen algunos procedentes de Santas Creus. El magnífico retablo del altar mayor, de estilo gótico, estuvo en su sitio hasta que en 1646 lo reemplazó el actual barroco allí existente todavía: entonces fué dado a una iglesia rural, de la cual ha sido transferido al Museo diocesano de Tarragona, en donde se conserva casi completo: sólo faltan dos pequeños cuadros poseídos por un particular en Madrid.

En el monasterio de Vallbona de las Monjas existen códices de Santas Creus; una mitra barroca que sin ningún fundamento se atribuye a San Bernardo Calbó; un cuadro-reliquia con la mano momificada del monje difunto que la sacaba cada día de la sepultura para estrechar la mano del amigo por él dejado con vida en el mundo.

También en el Museo Arqueológico de Tarragona existen, debidamente catalogados, algunos despojos de nuestro monasterio.

La Comisión de Monumentos históricos de la provincia de Tarragona, que cuida de la conservación de Santas Creus, ha recibido órdenes de Madrid para invertir allí un crédito en la obra de consolidación que sea más indispensable. Debidamente se ha formulado el presupuesto, que será casi totalmente invertido en la parte alta del palacio real, toda ruinoso.

SANTES-CREUS

HISTOIRE.—L'impulsion donnée par Saint Bernard à la réforme de l'Ordre bénédictin du monastère de Clairvaux se fit bientôt sentir en Catalogne par la création de nouvelles cénobies Cisterciennes, érigées par la piété du comte Ramon Berenguer IV, de Barcelone. En Catalogne, ce furent Santes-Creus et Poblet; dans les royaumes d'Aragon et de Valence, ce furent ensuite Veucla, Roda, Piedra, qui datent, toutes, de la fin du XIIe siècle.

Le monastère de Santes-Creus fut l'un des plus importants. Les barons de Montcada, endommagés par la guerre de la conquête de Majorque, cédèrent au nouvel ordre leurs propriétés de Valldaura, dans la commune de Cerdanyola, pour y bâtir une demeure. A cet effet, douze moines vinrent en 1152 de la Grande-Selve de Toulouse, précédés de l'abbé Guillaume de Montpellier. L'endroit désigné ne leur convenant pas, ils se rendirent en 1153 à Esplugad'Ancosa qui appartenait aux barons de Cervelló. Mais ils finirent par se rendre compte que le manque d'eau y rendait impossible le développement de la communauté et ils s'en allèrent sur les rives fertiles du fleuve Gaià, en un lieu que se disputaient l'archevêque de Tarragone et les seigneurs de Montagut. C'est là que fut définitivement bâti le noble monastère, actuellement en ruines.

CONSTRUCTIONS.—Les moines de Santes-Creus entreprirent bientôt la construction définitive de leur monastère. La grande église fut commencée en 1174, par l'abbé Pere de Puigvert; les travaux continuèrent, à partir de 1200, sous l'abbé Bernat d'Ager. Ces premières constructions sont naturellement du style roman commandé par le plan; le gothique ne fut adopté qu'au moment de commencer le tiers des voûtes. Les créneaux qui donnent au frontispice un aspect de forteresse furent ajoutés plus tard.

Santes-Creus possède deux cloîtres. Le plus grand, situé près de l'église, fut commencé en 1303 par l'abbé Pere Alegre et terminé en 1341. Il fut solennellement inauguré par l'abbé Miró.

Le second cloître, situé au fond de l'enceinte, est une petite oeuvre d'art. C'est le plus ancien: il fut bâti en 1153. Ces deux cloîtres, avec la grande église, sont les seules constructions monumentales de Santes-Creus. Le palais

royal de Pierre II ne peut offrir d'intérêt que par l'escalier de la cour. Cet escalier est soutenu par une fine colonne de porphyre rouge. Les chambres destinées au roi catalan, mal conservées aujourd'hui, n'ont pas d'intérêt. La salle capitulaire réunit toutes les caractéristiques des salles monastiques de l'Ordre de Citeaux.

Les constructions extérieures du monastère étaient situées sur la petite place au centre de laquelle s'élève la fontaine de Saint Bernard. La plus remarquable de ces constructions est située à droite de l'entrée: c'était le palais de l'abbé, où, de nos jours, la municipalité d'Aiguamúrcia a installé ses bureaux. Le petit cloître qui est à l'entrée de cet ancien palais fut construit en 1625 par l'abbé Jeroni de Cantijoch. D'après les Constitutions de Citeaux, les maisons de cette petite place furent affectées aux services extérieurs de Santes-Creus: charpenterie, forge, fermes, hôpital des pauvres, etc. Abandonnées en 1835, ces maisons furent démolies intérieurement par les lois dites d'amortissement. On les vendit publiquement et, par bonheur, les nouveaux propriétaires les ont sauvées en rebâtissant les édifices qui servent aujourd'hui aux villégiatures d'été.

LES TOMBEAUX.—Santes-Creus avait été destiné à devenir le Saint-Denis des Catalans, le lieu où devaient reposer pour l'éternité les rois les plus illustres de la dynastie catalane. Pierre II fut inhumé dans l'urne de porphyre que l'on voit du côté gauche du maître autel de l'église, soit du côté de l'Evangile. Du côté opposé, à l'Epître, il y avait le tombeau de Jacques II et de sa femme Blanche d'Anjou. Leurs tombes sont abritées sous des dais très finement sculptés, soutenus par quatre colonnes délicatement ornées.

Au pied du monument de Pierre II fut ouvert le caveau du fameux amiral Roger de Llúria. C'est dans l'église, également, que furent ensevelis Marguerite de Prades, femme de Martin, l'*Humain*, Joan Salines, premier prieur de l'Ordre de Montesa, et plusieurs membres des maisons de Cervelló et de Montcada. Les cendres de ces personnages furent recueillies en 1756 dans l'ossuaire qui est adossé au mur gauche du chœur.

Le cloître est également rempli de tombes de personnages illustres, et nous trouvons, parmi ces vestiges funéraires, les noms les plus glorieux de la noblesse catalane. Il n'est pas besoin de dire ici que ces tombeaux furent violés et fouillés, non par la haine populaire, mais par le froid calcul des profiteurs de ruines.

PERSONNALITÉS ILLUSTRES.—Santes-Creus fut le foyer de maintes personnalités illustres. Entre elles, on doit signaler d'abord un abbé du monastère, le grand prédicateur de l'Ordre de Citeaux et fameux taumaturge Bernat Calvó, né à Reus. L'Eglise lui a accordé les honneurs de l'autel. Parmi les

autres abbés, on doit se souvenir de ceux que nous avons cité plus haut comme étant les constructeurs du monastère, ainsi que de l'abbé Carnicer, grand défenseur des prérogatives de l'Ordre et qui, au début du xviie siècle, d'accord avec l'abbé de Poblet, le P. Trilla, lutta avec courage pour sauver ces deux monastères de la ruine où les conduisait la fameuse Congrégation de Çaragosse.

ARCHIVES.—Les archives de Santes-Creus n'étaient pas encombrantes. Elles se trouvaient installées avec ordre et soigneusement dans le bas de la tour, à gauche du grand dortoir des moines. On y avait réuni les privilèges des premiers temps du monastère, les documents afférents aux donations reçues et les registres des rentes connues en Catalogne sous le nom de *Capbreus*.

Ces papiers ne furent ni brûlés ni détruits. Ils furent transférés à Vilarrudona où, pendant longtemps, les personnes qui en avaient la garde demandèrent aux autorités de Tarragone de les faire prendre. Enfin cela fut fait, mais lorsqu'une bonne partie de ces documents était dispersée. Or, ceux que l'Etat conserve aux archives nationales de Madrid, Barcelone et Tarragone sont relativement peu nombreux. Ceux que doivent posséder les particuliers le sont probablement davantage.

BIBLIOTHÈQUE.—La Bibliothèque était située à droite du dortoir des moines. C'était sûrement une petite bibliothèque, puisqu'elle ne devait pas réunir plus de trois à quatre mille volumes. Mais elle était fort importante, car elle comprenait environ deux cents codex en vélin des xiii, xiv et xve siècles, contenant non seulement des textes bibliques, mais aussi des oeuvres littéraires. Pour la plupart, ces codex sont aujourd'hui à la Bibliothèque provinciale de Tarragone. Celle de Santes-Creus possédait également un grand nombre de livres incunables ou gothiques, pour la plupart d'origine castillane. Il n'a pas été possible de savoir comment il se faisait que ces oeuvres fussent dans ce monastère, puisque Santes-Creus ne brilla jamais par une culture littéraire de ses moines.

La Bibliothèque subit deux grands malheurs : d'abord, vers la fin du xviiie siècle, deux moines amateurs relièrent les volumes, ils détruisirent les gardes et fauchèrent les marges. Ils les recouvrirent de mauvaises basanes et les abîmèrent de leur mieux. Le deuxième malheur advint en 1835. Les moines abandonnèrent la maison en faisant tout leur possible pour en sauver les effets. Ils transférèrent la bibliothèque en masse à la maison communale d'Aiguamúrcia. Le maire demanda aux autorités de Tarragone qu'on le débarrassât des livres; il le demanda inutilement et il mourut au bout de quelques années sans avoir réussi dans son désir. Lorsque, longtemps après, les volu-

mes furent réunis à Tarragone, il n'y en avait plus que la moitié; ceux-ci transférés à la Bibliothèque provinciale, ont été presque tous détruits par les artsans.

OEUVRES D'ART.—On en connaît quelques unes provenant de Santes-Creus. D'abord, le magnifique retable du maître autel, de style gothique, en place jusqu'en 1646, et qui fut remplacé par le retable barroque, qui est toujours là; le premier fut donné à une église rurale, d'où il a été transféré au Musée Diocésain de Tarragone. On l'y conserve presque dans son intégrité. Il y manque seulement deux petits tableaux qui sont chez des collectionneurs, à Madrid.

Au monastère de Vallbona-de-les-Monges on conserve également: un codex de Santes-Creus; une mitre barroque que l'on attribue, sans aucun fondement, à Saint Bernat Calvó et un tableau-relique avec la main momifiée du moine, lequel, d'après la légende, sortait tous les jours cette main du tombeau pour serrer celle de l'ami qu'il avait laissé vivant en ce monde.

Le Musée archéologique de Tarragone possède, dûment catalogués, certains vestiges du monastère.

La Commission des Monuments historiques de la province de Tarragone, chargée de la conservation de Santes-Creus, a été dernièrement informée, de Madrid, qu'elle disposait d'un crédit pour faire au monastère les restaurations les plus indispensables. La presque totalité de ces ressources seront affectées à la restauration de la partie supérieure du palais royal, qui est en très mauvais état.

SANTAS CREUS

HISTORY.—The impulse given by St. Bernard to the reformation of the Benedictine Order from his Clairvaux monastery rebounded or was felt very soon in Catalonia with the birth of the new Cistercian convents, erected by the piety of Count Ramon Berenguer IV of Barcelona. Here, those of Santas Creus and Poblet; in the Kingdoms of Aragon and Valencia, those of Veruela, Roda, Piedra, flourished by and by, all of them being born at the end of the XII century.

Santas Creus monastery was one of the most important. The Barons of Moncada, chastened in the war for the conquest of Majorca, granted to the new Order some estates at Valldaura, near Sardañola, to raise a new house; and to this effect, twelve monks presided by abbot William of Montpellier came from the Gran Selva, near Tolosa, in 1152. Finding the appointed site little propitious, they went in 1153 to Espluga de Ancosa, a place of the Barony of Cervellon. At last, seeing that the scarcity of water there would make the development of the Community impossible, they removed to the fertile banks of the river Gayá, to a place pleaded by the Archbishop of Tarragona and the lords of Montagut. It was in this place that they built effectively the noble monastery which is to-day in ruins.

BUILDINGS.—Soon the monks of Santas Creus undertook the definite building of their monastery. The large church was begun in 1174 by abbot Peter de Puigvert, and followed up from 1200 by abbot Bernard de Ager. In the course of its building from the ground, of course the Romanesque style was adopted, and the Gothic style came when beginning the thirds of the vaults. The battlements, which give to the front the look of a fortress, were added afterwards.

Santas Creus has two cloisters. The larger, close to the church, was begun in 1303 by abbot Peter Alegre, was ended in 1341, and in this same year it was solemnly inaugurated by abbot Mirò. The smaller, in the recess of the convent, is a little gem of art: it is the older, and was built in 1163. Both cloisters, and the larger church, are the only monumental buildings of Santas Creus. The royal palace of Peter II. can only show the interesting staircase of the court,

upheld by a delicate column of red porphyry: the rooms of the Catalan monarch, to-day ill preserved, lack interest. The capitular hall has all the characteristics of such monastic rooms of the Cistercian Order.

The monastery had its external buildings on the narrow square in the centre of which stands St. Bernard's fountain. The most notable of all the buildings is found at the right of the entrance: it was the palace of the abbot, transformed to-day into a group of municipal offices of the village of Agumurtia. Its little cloister at the entrance was built in 1625 by abbot Jerome of Cantijoch. According to the cistercian rules, the houses of the said square were applied to the external services of Santas Creus, that is, to the joiner's and blacksmith's workshops, the peasants' house, the poorhouse, etc.

They were abandoned in 1836, and pulled down in their inside and sold by auction in virtue of the amortizing laws, although fortunately the new owners saved them, rebuilding the rooms now inhabited by some summer colonies.

GRAVES.—Santas Creus was the sacred place where the corpses of the most celebrated kings of the Catalan dynasty were to rest until eternity. Peter II. was buried in the porphyry urn that is seen at the left side of the high altar of the church, or the Gospel side. At the opposite side, or that of the Epistle were the corpses of James II and his wife Blanche of Anjou. Their tombs are covered by two Gothic niches of a delicate sculpture, upheld by four very finely ornamented columns.

At the foot of Peter II's monument, they opened the grave of the famous admiral Roger de Lauria. In the same church they buried also Margaret de Prades, the wife of Martin *the Humane*; John Salinas, the first prior of Montesa; many members of the house of Cervellon or Moncada, collected in 1756 in the ossuary hung at the left of the Choir.

The larger cloister is also full of illustrious graves, among them those of the highest names of the Catalan nobility. It is needless to say that those tombs were pillaged, not by the popular hatred of the revolution, but by the cold greed of those who profited by our ruins.

ILLUSTRIOUS SONS.—Santas Creus had many, though not in a considerable number. The first was that famous thaumaturgic abbot and great preacher Bernard Calbó, a native of Reus, raised to the honours of the altars in our church. Among the abbots, there are the noble figures of the above mentioned builders, as well as that of the great defender of the rights of the order abbot Carnicer, who fought so strongly at the beginning of the xvii century, with abbot Trilla of Poblet, to save their convents from the cataclysm brought on by the famous Congregation of Zaragoza.

ARCHIVE.—That of Santas Creus was small and finely ordered, and was situated in the lower part of the tower at the left of the large bedroom of the monks. There they filed the privileges of the early times of the monastery, the gifts received, the register of the sales called the calf-skins.

These papers were neither burnt nor destroyed. They were brought to Vilarrodona, where they remained many years in the hands of private persons who asked many times of the Government of Tarragona to send for them. This was done at last; but a great number of them were scattered and only a few are kept to-day by the State in the national archives of Madrid, Barcelona and Tarragona. Surely there are a great many in the hands of private citizens.

LIBRARY.—It was situated at the right end of the monks' bedroom, and was small, having only some three to four thousand volumes. But its importance was great, for it possessed some two hundred codices in vellum of the XIII to XV centuries, consisting not only of biblical texts, but also of literary works: most of them are kept to-day in the Provincial Library of Tarragona. The library of Santas Creus had also many incunabula and Gothic books, the most of Castilian origin, and it is still impossible to guess how such works arrived at that monastery, since it never shone forth by its literary monks.

This library suffered two great misfortunes. The first happened at the end of the XVIII century, when two monks, fond of rebinding the volumes, destroyed the old binding-cases, cut the margins, covered the volumes with bad leather, and committed many other devilries on those unhappy books. The second misfortune happened in 1835. The monks abandoned their house, and made their best to save the objects: they took the library in block and sent it to the mayor of Aguamurcia. This officer asked the authorities of Tarragona to take the books, but in vain, and after some years died without having been heeded. Many years later, when the volumes were sent to Tarragona, only one half of them arrived, and these, in the Provincial Library, have been almost wholly destroyed by moths.

OBJECTS OF ART.—We know some objects of art proceeding from Santas Creus. The magnificent retable of the high altar, of Gothic style, was in its place till 1646 when it was substituted by the actual baroque one now existing there: the first was given to a rural church, from which it was taken to the diocesan Museum of Tarragona, where it is kept almost complete: it lacks only two small pictures in the hands of a man in Madrid.

In the monastery of Vallbona de las Monjas, there are some codices of Santas Creus, a baroque mitre attributed without any reason to St. Bernard Calbó, a picture-relic with the mummied hand of the dead monk who drew it

out every day from his grave to shake hands with the friend he had left alive in the world.

In the Archeological Museum of Tarragona there are also some duly catalogued spoils of our monastery.

The Historical Monuments Commission of Tarragona Province, which takes care of the preservation of Santas Creus, has lately received orders from Madrid to spend a sum in the work of consolidation of the most necessary parts. The plan was duly formulated, and that sum will be almost totally spent on the high part of the royal palace, now in ruins.

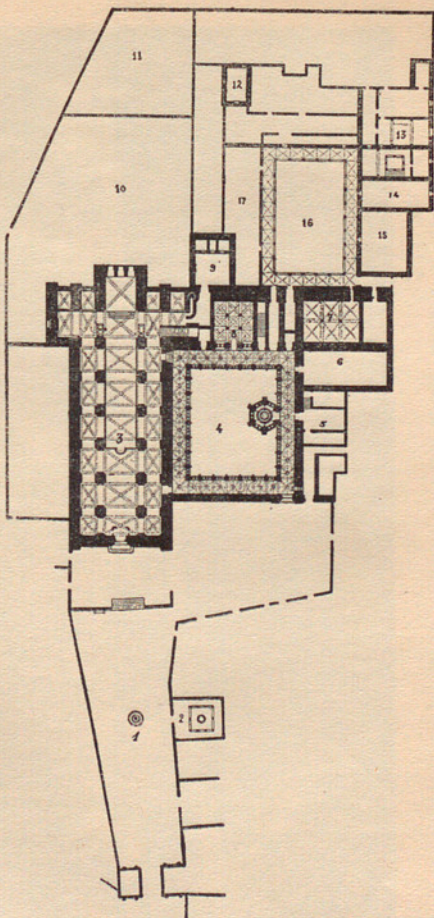
PLANTA GENERAL: 1, Font de St. Bernat. - 2, Palau del Abat. - 3, Esglesia major. - 4, Claustre major. - 5, Casa del Prior. - 6, Cubs y premsa. - 7, Celler. - 8, Sala Capitular. - 9, Sagristia. - 10, Cementiri. - 11, Hort. - 12, Capella de St. Bernat. - 13, Palau reial. - 14, Refetor. - 15, Cuina. - 16, Claustre antic.

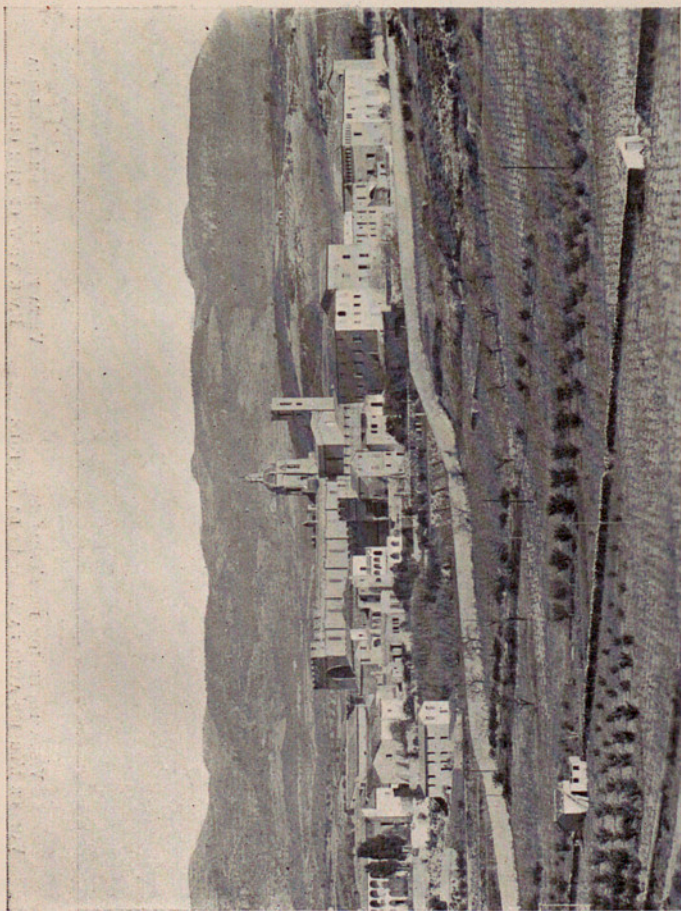
PLANTA GENERAL: 1, Fuente de San Bernardo. - 2, Palacio del Abad. - 3, Iglesia mayor. - 4, Claustro mayor. - 5, Casa del Prior. - 6, Lagares y prensa. - 7, Bodega. - 8, Sala Capitular. - 9, Sacristia. - 10, Cementerio. - 11, Huerto. - 12, Capilla de San Bernardo. - 13, Palacio real. - 14, Refectorio. - 15, Cocina. - 16, Claustro antiguo.

PLAN GÉNÉRAL: 1, Fontaine de Saint Bernard. - 2, Palais de l'Abbé. - 3, Grande église. - 4, Grand cloître. - 5, Maison du Prieur. - 6, Pressoirs et presse. - 7, Caves. - 8, Salle capitulaire. - 9, Sacristie. - 10, Cimetière. - 11, Jardin potager. - 12, Chapelle de Saint Bernard. - 13, Palais royal. - 14, Réfectoire. - 15, Cuisine. - 16, Cloître ancien.

GENERAL GROUND PLAN:
1, St. Bernard's fountain.

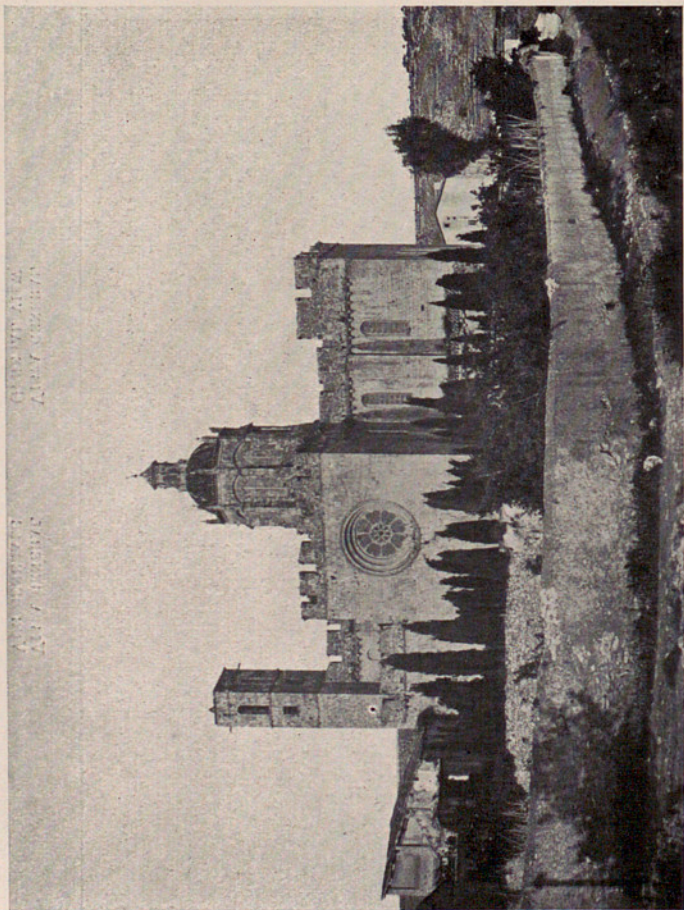
- 2, Abbot's palace. - 3, Large church. - 4, Large cloister. - 5, Prior's house. - 6, Wine-press. - 7, Cellar. - 8, Capitular hall. - 9, Vestry. - 10, Churchyard. - 11, Kitchen-garden. - 12, St. Bernard's chapel. - 13, Royal palace. - 14, Refectory. - 15, Kitchen. - 16, Old Cloister.

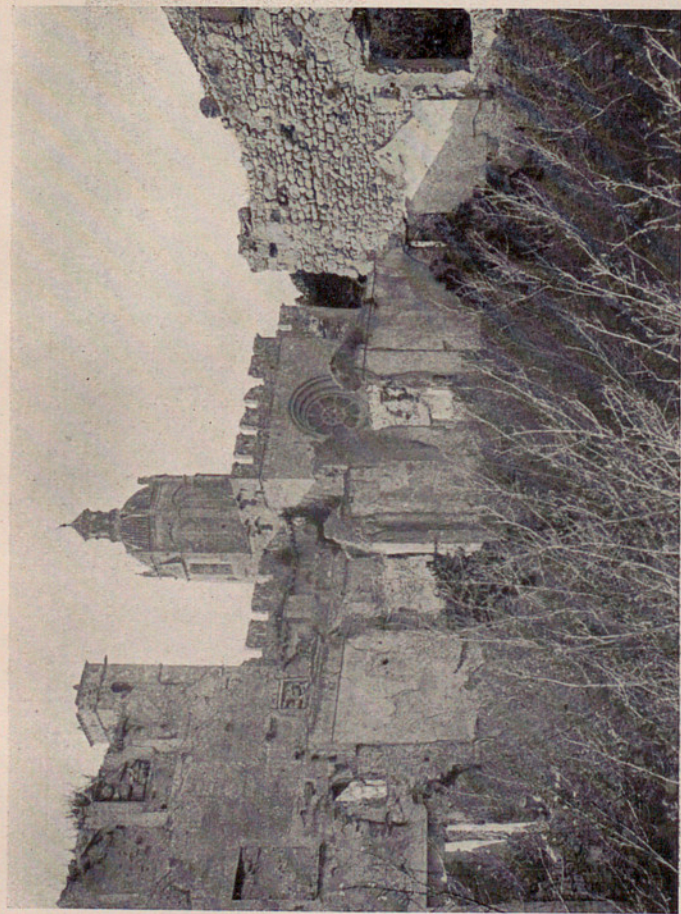
VISTA GENERAL
GENERAL VIEW

VISTA GENERAL
VUE GÉNÉRALE

VISTA POSTERIOR DE L'ESGLÉSIA
VUE DE L'ÉGLISE AVEC LA TOUR ET LA COUPOLE

VISTA POSTERIOR DE LA IGLESIA
BACK VIEW OF THE CHURCH

VISTA DE LA IGLESIA Y DEL CIMBORIO
VIEW OF THE CHURCH AND LANTERN-TOWER

VISTA DE L'ÉGLISE ET DE LA COUFOLE
VUE DE L'ÉGLISE ET DE LA COUFOLE

CHURCH AND LANTERN-TOWER
VIEW OF THE CHURCH AND LANTERN-TOWER
ÉGLISE ET DE LA COUFOLE
VUE DE L'ÉGLISE ET DE LA COUFOLE

CREU EXTERIOR AL MONESTIR
CROIX ANCIENNE, HORS DU MONASTÈRE

CRUZ EXTERIOR DEL MONASTERIO
CROSS OUTSIDE THE MONASTERY

Clixé E. Vilaseca

PORTA DEL SEGON RECINTE, FAÇANA INTERIOR
PUERTA DEL SEGUNDO RECINTO, FACHADA INTERIOR
PORTE DE LA DEUXIÈME ENCEINTE. FAÇADE INTÉRIEURE
GATE OF THE SECOND INCLOSURE: INNER FRONT

PORTA DEL SEGON RECINTE, FAÇANA EXTERIOR
 PUERTA DEL SEGUNDO RECINTO, FACHADA EXTERIOR
 PORTE DE LA DEUXIÈME ENCEINTE, FAÇADE EXTÉRIEURE
 GATE OF THE SECOND INCLOSURE: OUTER FRONT

FONT DE SANT BERNAT I FAÇANA DE L'ESGLÉSIA MAJOR
FUENTE DE SAN BERNARDO Y FACHADA DE LA IGLESIA MAYOR
FONTAINE DE SAINT BERNARD ET FAÇADE DE LA GRANDE ÉGLISE
ST. BERNARD'S FOUNTAIN AND LARGER CHURCH FRONT

VISTA PARCIAL DE L'ESGLÉSIA MAJOR VISTA PARCIAL DE LA IGLESIA MAYOR
VUE PARTIELLE DE LA GRANDE ÉGLISE
PARTIAL VIEW OF THE LARGER CHURCH

PORTA DE L'ESGLÉSIA MAJOR
PORTAIL DE LA GRANDE ÉGLISE

PUERTA DE LA IGLESIA MAYOR
GATE OF THE LARGER CHURCH

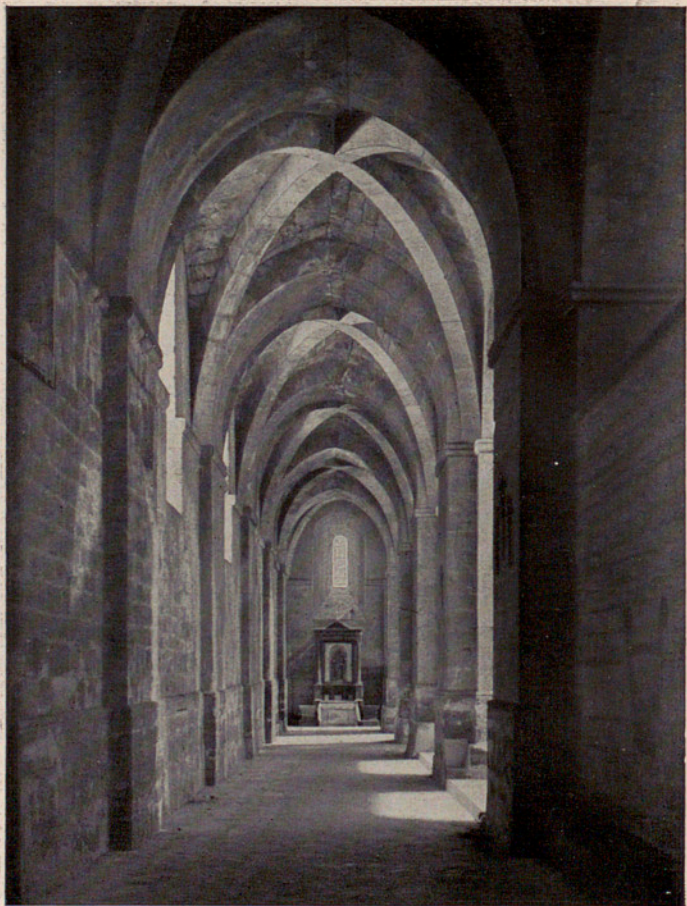
ESGLÉSIA MAJOR, NAU CENTRAL
NEF CENTRALE DE LA GRANDE ÉGLISE

IGLESIA MAYOR: NAVE CENTRAL
LARGER CHURCH: CENTRAL NAVE

ESGLÉSIA MAJOR: TRASCHOR
 GRANDE ÉGLISE. ARRIÈRE-CHOEUR
 Clixé E. Vilaseca

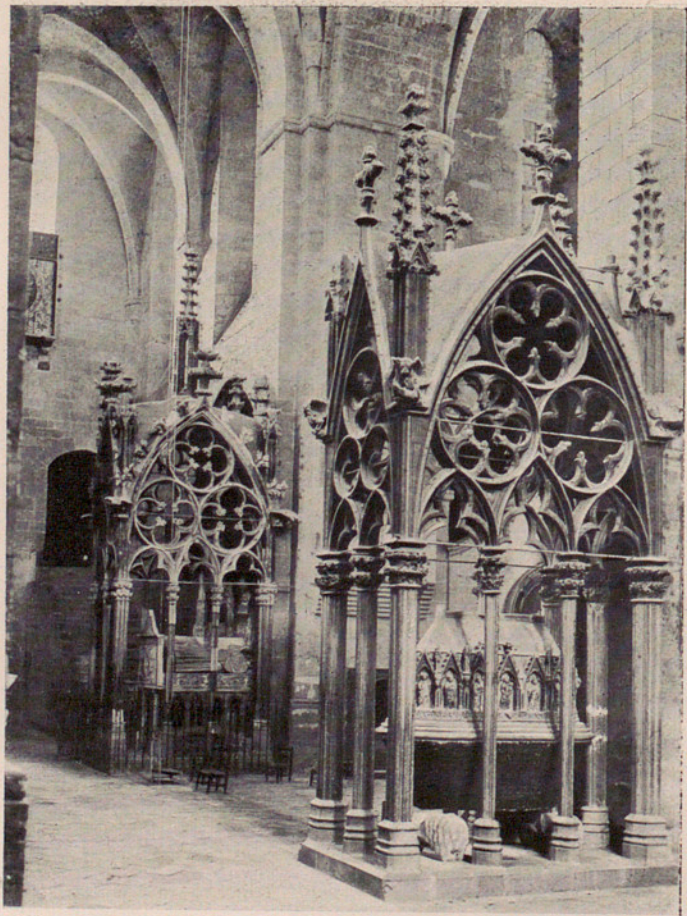
IGLESIA MAYOR: TRASCORO
 LARGER CHURCH; BACK OF CHOIR

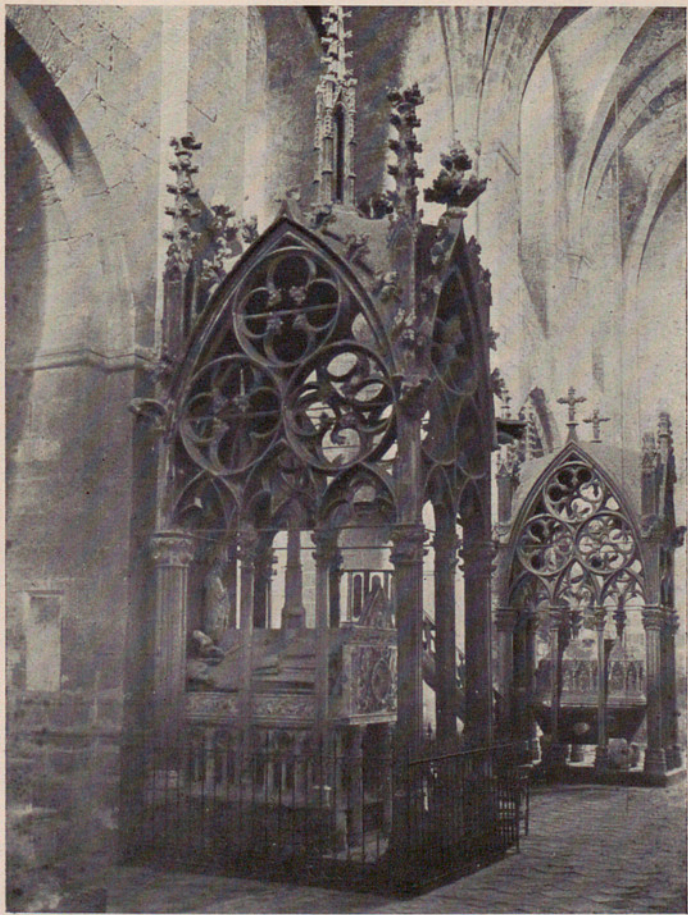
ESGLÉSIA MAJOR, NAU LATERAL IGLESIA MAYOR; NAVE LATERAL
GRANDE ÉGLISE, NEF LATÉRALE LARGER CHURCH: SIDE NAVE

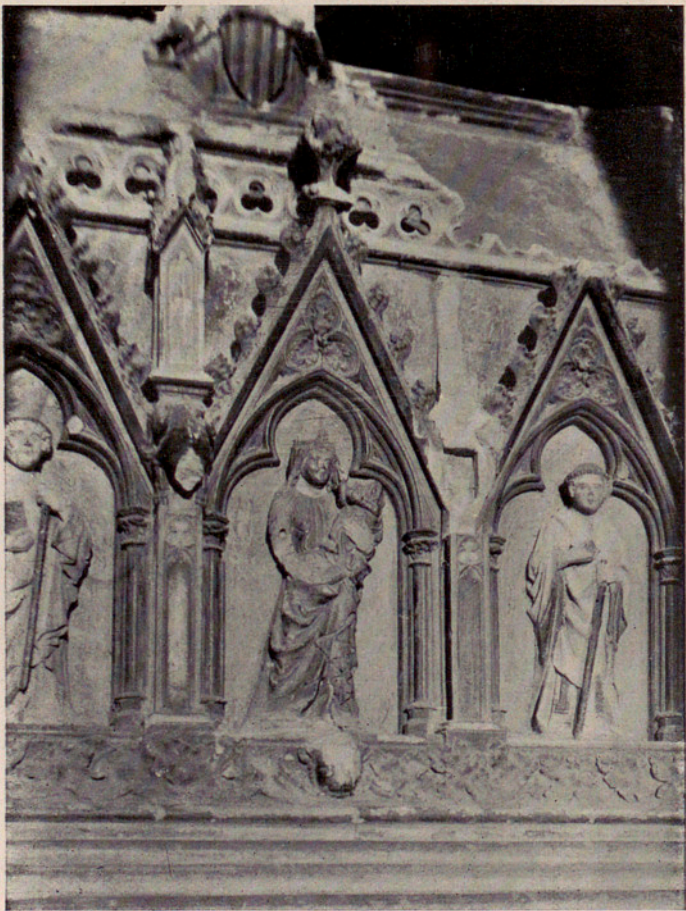
ESGLÉSIA MAJOR: NAU CENTRAL VERS LA FAÇANA
IGLESIA MAYOR: NAVE CENTRAL HACIA LA FACHADA
GRANDE ÉGLISE. NEF CENTRALE
LARGER CHURCH: CENTRAL NAVE TOWARDS FRONT

ESGLÉSIA MAJOR: SEPULCRE DE PERE II
IGLESIA MAYOR: SEPULCRO DE PEDRO II
GRANDE ÉGLISE: TOMBEAU DE PIERRE II
LARGER CHURCH: PETER II'S GRAVE

ESGLÉSIA MAJOR: SEPULCRE DE JAUME II I BLANCA D'ANJOU
 IGLESIA MAYOR: SEPULCRO DE JAIME II Y BLANCA DE ANJOU
 GRANDE ÉGLISE: TOMBEAU DE JACQUES II ET DE BLANCHE D'ANJOU
 LARGER CHURCH: JAMES II AND BLANCA DE ANJOU'S GRAVE

DETALL DEL SEPULCRE DE PERE II
DÉTAIL DU TOMBEAU DE PIERRE II

DETALLE DEL SEPULCRO DE PEDRO II
DETAIL OF PETER II'S GRAVE

FRAGMENT DEL RETAULE MAJOR (Mus. Dioc., Tarragona)
 FRAGMENTO DEL RETABLO MAYOR (Mus. Dioc., Tarragona)
 FRAGMENT DU GRAND RETABLE (Mus. Dioc., Tarragone)
 FRAGMENT OF THE GREAT RETABLE (Dioc. Mus., Tarragona)

FRAGMENT DEL RETAULE MAJOR (Mus. Dioc., Tarragona)
 FRAGMENTO DEL RETABIO MAYOR (Mus. Dioc., Tarragona)
 FRAGMENT DU GRAND RETABLE (Mus. Dioc., Tarragona)
 FRAGMENT OF THE GREAT RETABLE (Dioc. Mus., Tarragona)

VERGE DE FUSTA POLICROMADA (Mus. Dioc., Tarragona)

VIRGEN DE TALLA POLICROMADA (Mus. Dioc., Tarragona)

VIERGE EN BOIS POLYCHROMÉ (Mus. Dioc., Tarragone)

VIRGIN OF POLYCHROME WOOD (Dioc. Mus., Tarragona)

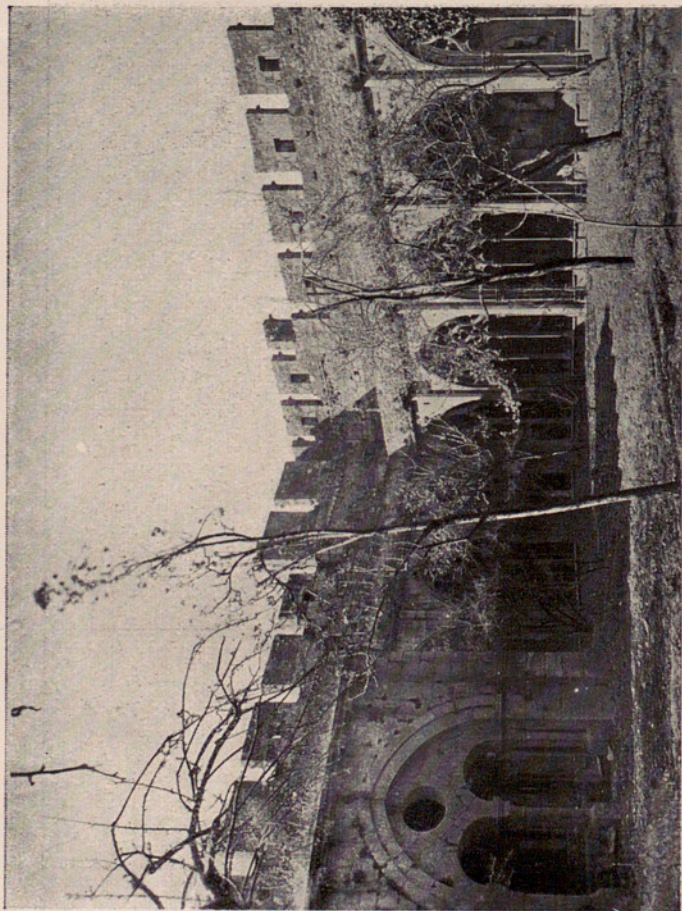

FORTIFICACIONS I PORTA REIAL FORTIFICACIONES Y PUERTA REAL
MURAILLES CRENELLÉES ET PORTE ROYALE FORTIFICATIONS AND ROYAL GATE

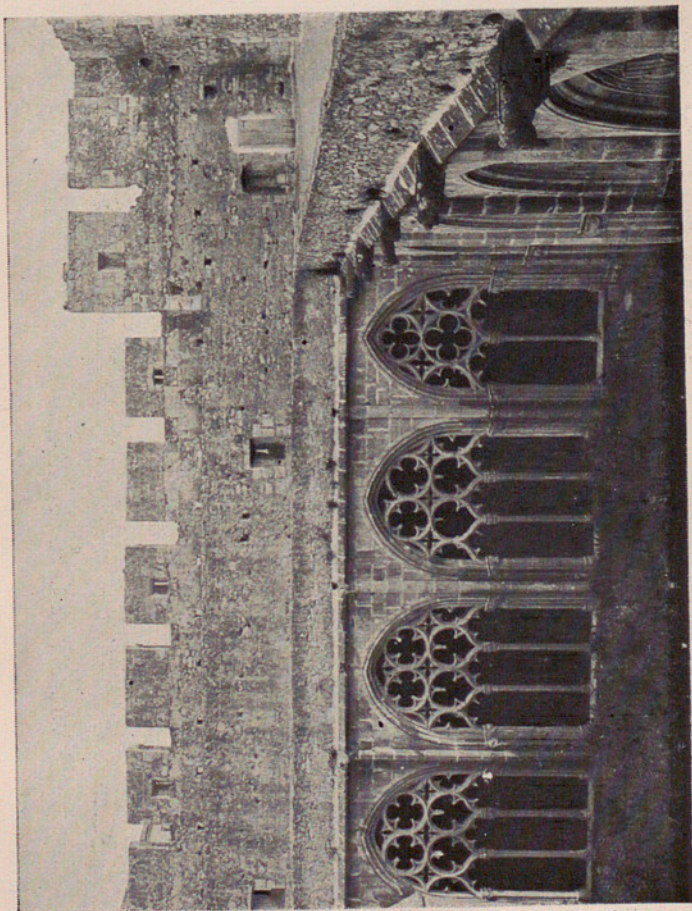
PORTA REIAL
PORTE ROYALE

PUERTA REAL
ROYAL GATE

CLAUSTRIC MAYOR
LARGE CLOISTER

CLAUSTRIC MAJOR
GRAND CLOÛTRE

CLAUSTRO MAYOR
LARGE CLOISTER

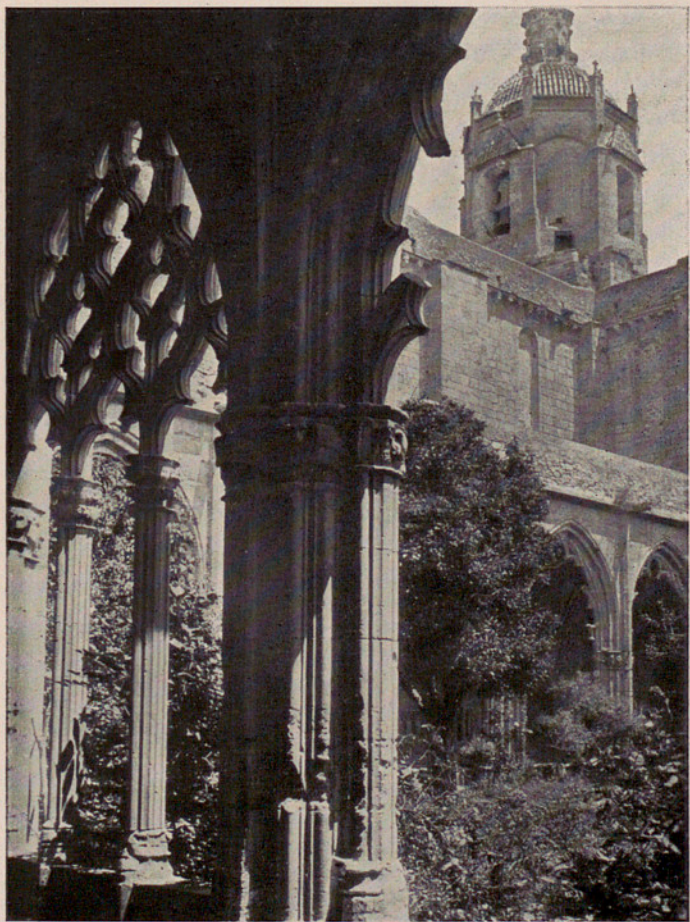
CLAUSTRE MAJOR
GRAND CLOÎTRE

PLATE 100
CATHEDRAL OF LEON

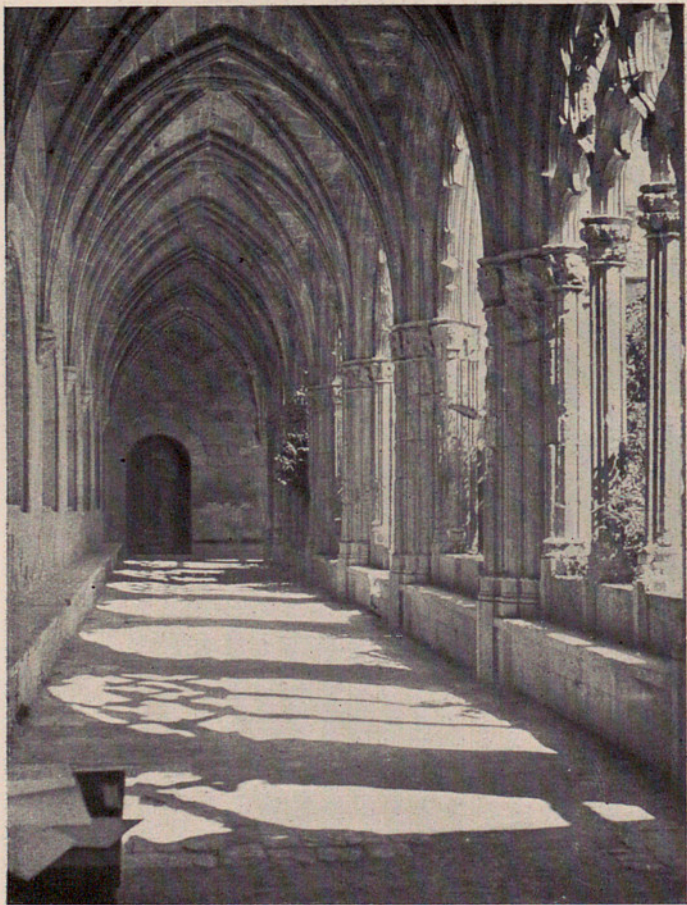
CIMBORI I CAMPANAR
COUPOLE ET TOUR

CIMBORIO Y CAMPANARIO
DOME AND BELFRY

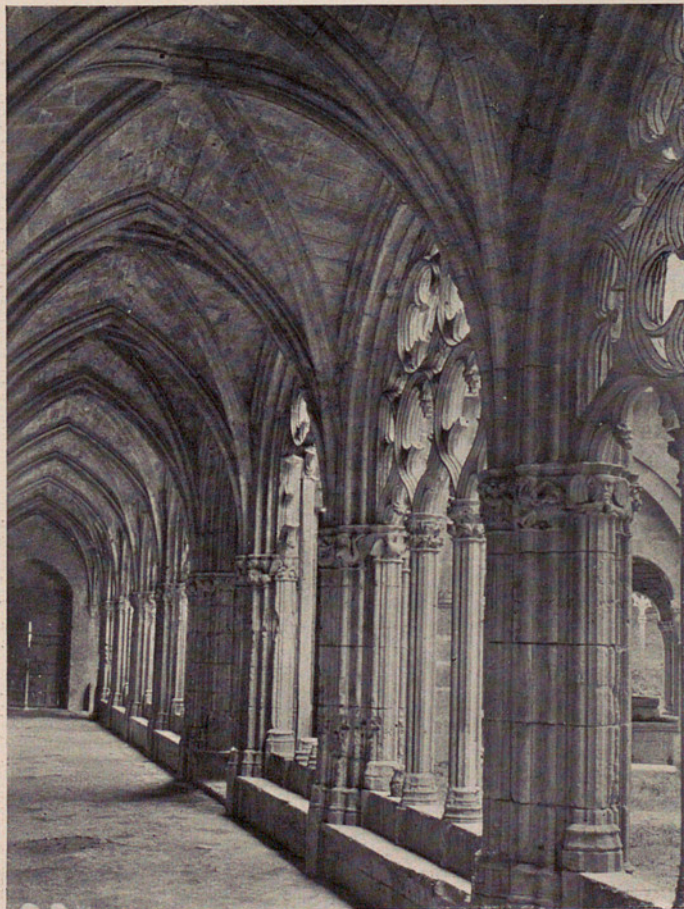
CLAUSTRE MAJOR I CIMBORI
GRAND CLOÎTRE ET COUPOLE

CLAUSTRO MAYOR Y CIMBORIO
LARGE CLOISTER AND DOME

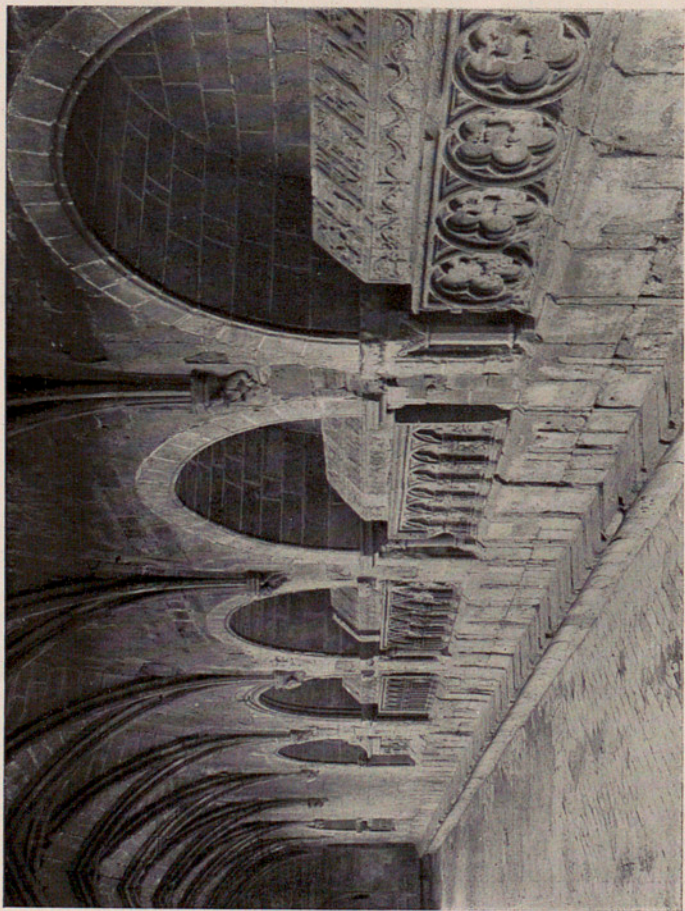
CLAUSTRE MAJOR: ALA DE PONENT
GRAND CLOÎTRE: AILE DE L'OUEST

CLAUSTRO MAYOR: ALA DE PONIENTE
LARGE CLOISTER: WEST AISLE

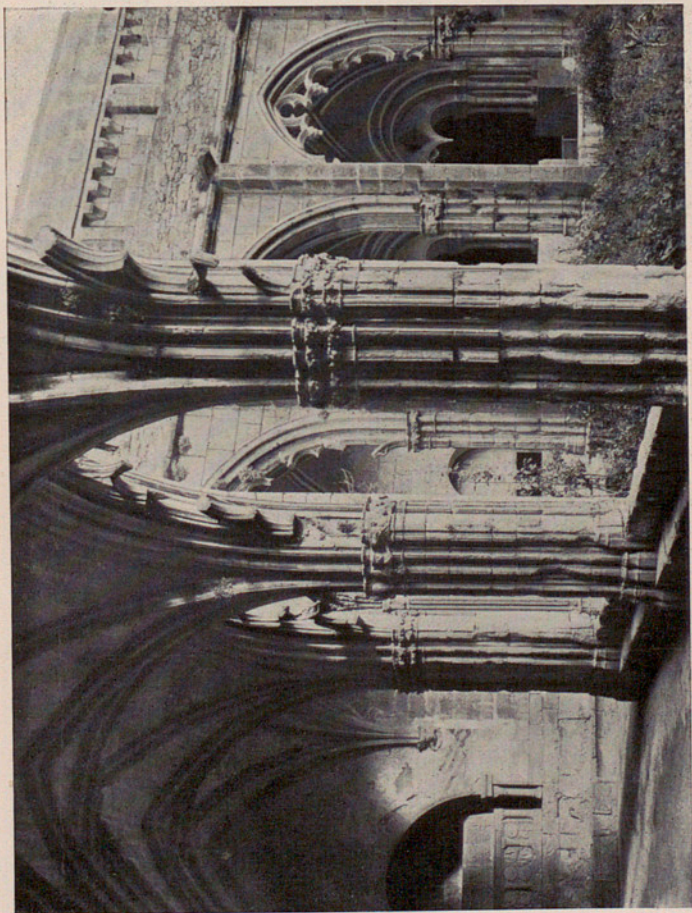
CLAUSTRE MAJOR: ALA DEL TEMPLET
 GRAND CLOÎTRE: AILE DU «TEMPLET»

CLAUSTRO MAYOR: ALA DEL TEMPLETE
 LARGE CLOISTER: NICHE AISLE

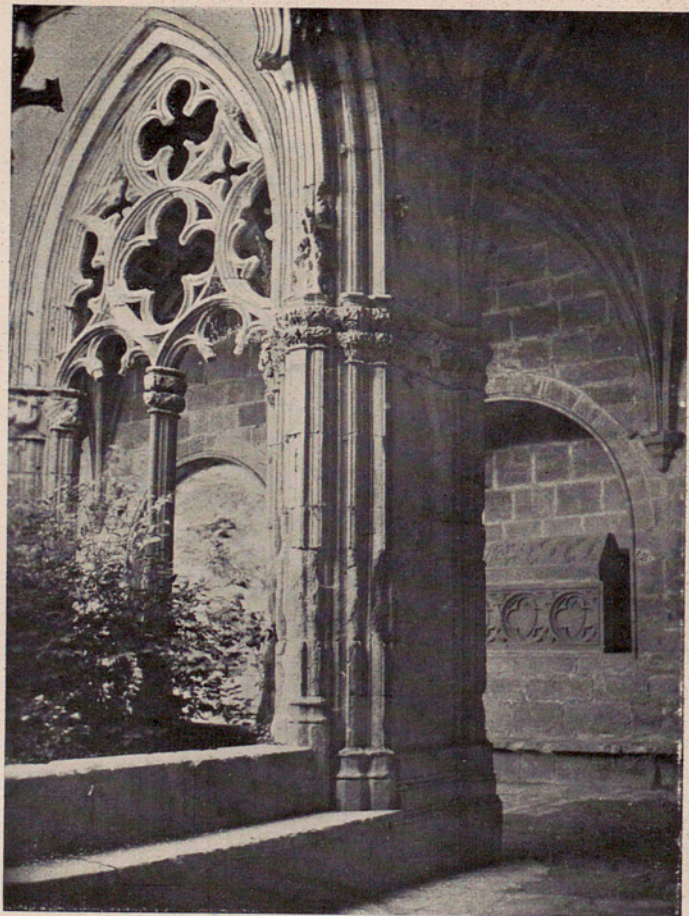
TOMBES DE NOBLES CATALANS EN EL CLÀUSTRE
TOMBEAUX DE NOBLES CATALANS DANS LE CLOÎTRE

TUMBAS DE NOBLES CATALANES EN EL CLAUSTRO
TOMBS OF NOBLE CATALANS IN THE CLOISTER

CLAUSTRO MAYOR: ALA NORTE
LARGE CLOISTER: NORTH AISLE

CLAUSTRE MAJOR: ALA NORD
GRAND CLOITRE: AILE DU NORD

CLAUSTRE MAJOR: ANGLE
GRAND CLOÎTRE: UN COIN

CLAUSTRO MAYOR: ÁNGULO
LARGE CLOISTER: A CORNER

CLAUSTRE MAJOR: DETALL DELS FINESTRALS
 CLAUSTRO MAYOR: DETALLE DE LOS ARCOS
 GRAND CLOÎTRE: DÉTAIL DES COLONNADES
 LARGE CLOISTER: DETAIL OF COLONNADES

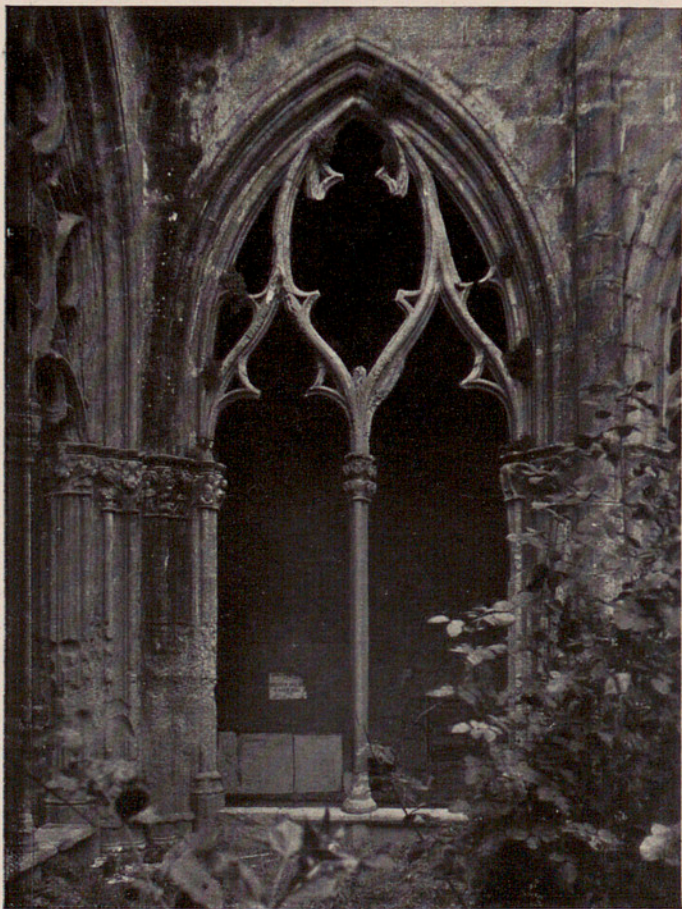

CLAUSTRÉ MAJOR: FINESTRAL CLAUSTRO MAYOR: ARCO
GRAND CLOÎTRE: UNE ARCADE LARGE CLOISTER: ARCADE

CLAUSTRE MAJOR: FINESTRAL
 GRAND CLOÎTRE: DÉTAIL

CLAUSTRO MAYOR: ARCO
 LARGE CLOISTER: DETAIL

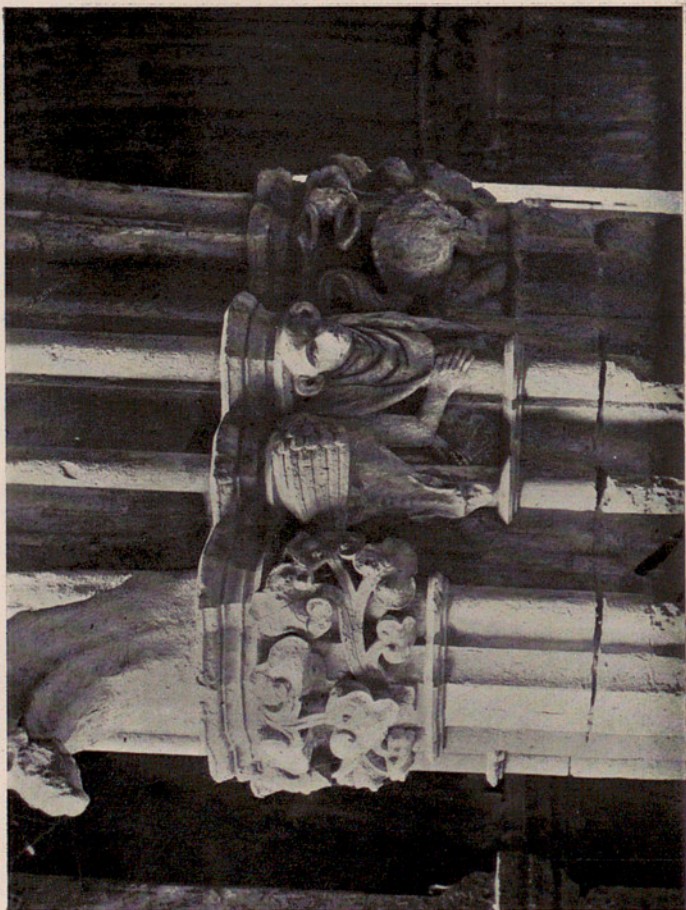
CLAUSTRE MAJOR: FINESTRAL
GRAND CLOÎTRE: DÉTAIL

CLAUSTRO MAYOR: ARCO
LARGE CLOISTER: DETAIL

CLAUSTRE MAJOR: CAPITELL
GRAND CLOÎTRE: CAPITEAU

CLAUSTRO MAYOR: CAPITEL
LARGE CLOISTER: CAPITAL

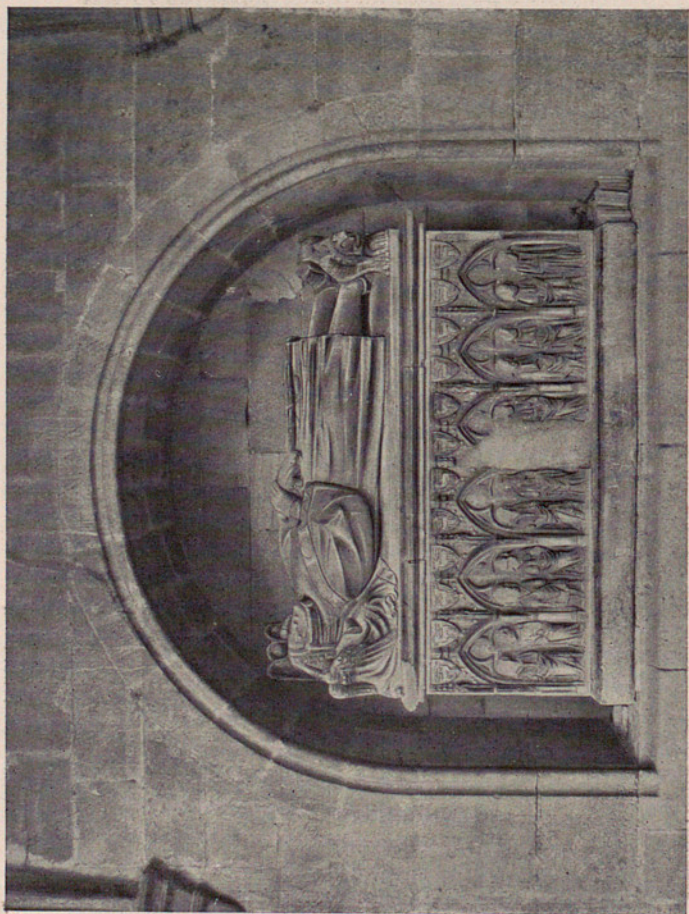
CLAUSTRE MAJOR: DETAIL IMPOSTA
GRAND CLOÎTRE: DÉTAIL

CLAUSTRO MAYOR: DETALLE DE LA IMPOSTA
LARGE CLOISTER: DETAIL

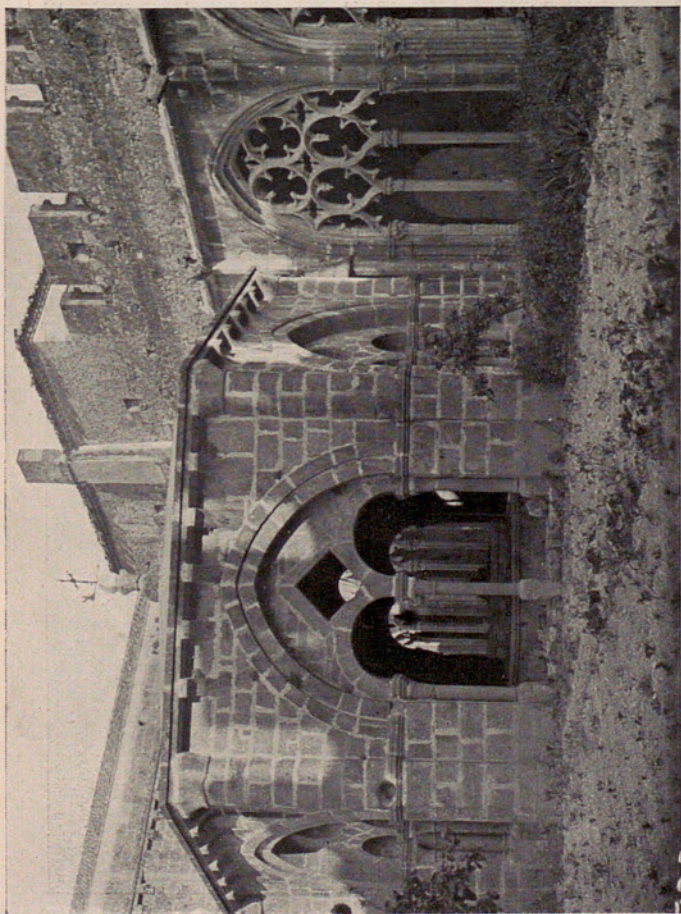
CLAUSTRUM MAIOR: DETAILL'IMPOSTA
GRAND CLOÎTRE: DÉTAIL

CLAUSTRUM MAIOR: DÉTAILLE DE LA IMPOSTA
LARGE CLOÎTRE: DÉTAIL

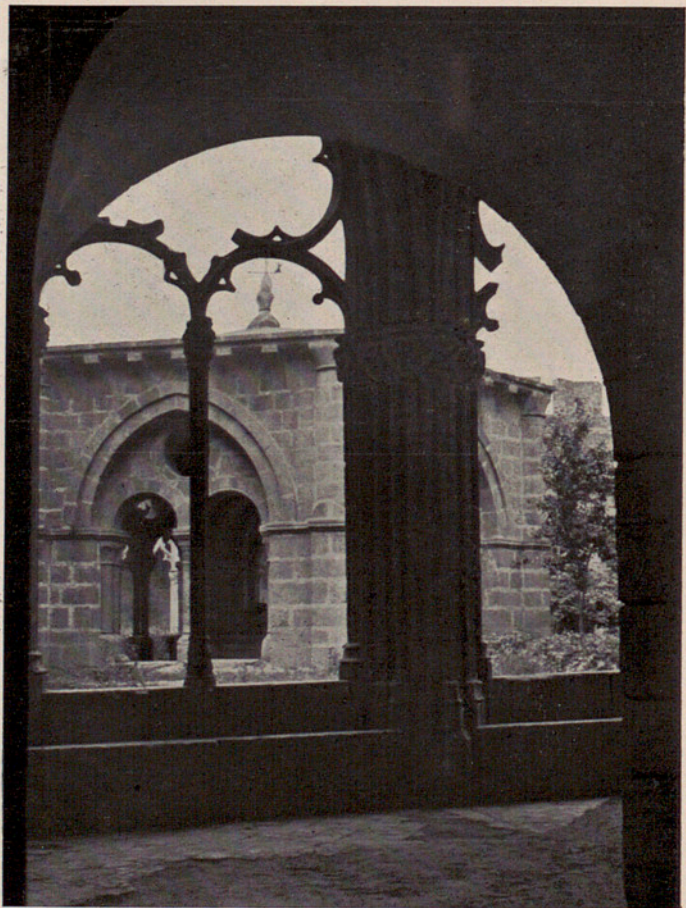
SEPULCHRE D'ÀLAMANY DE CERVELLÓ
TOMBEAU D'ÀLAMANY DE CERVELLÓ

SEPULCHRO DE ÀLAMANY DE CERVELLÓ
GRAVE OF ÀLAMANY DE CERVELLÓ

TEMPLE DEL LAVATORIO
LE LAVATORIUM

TEMPLE: E DEL LAVATORIO
THE LAVATORY

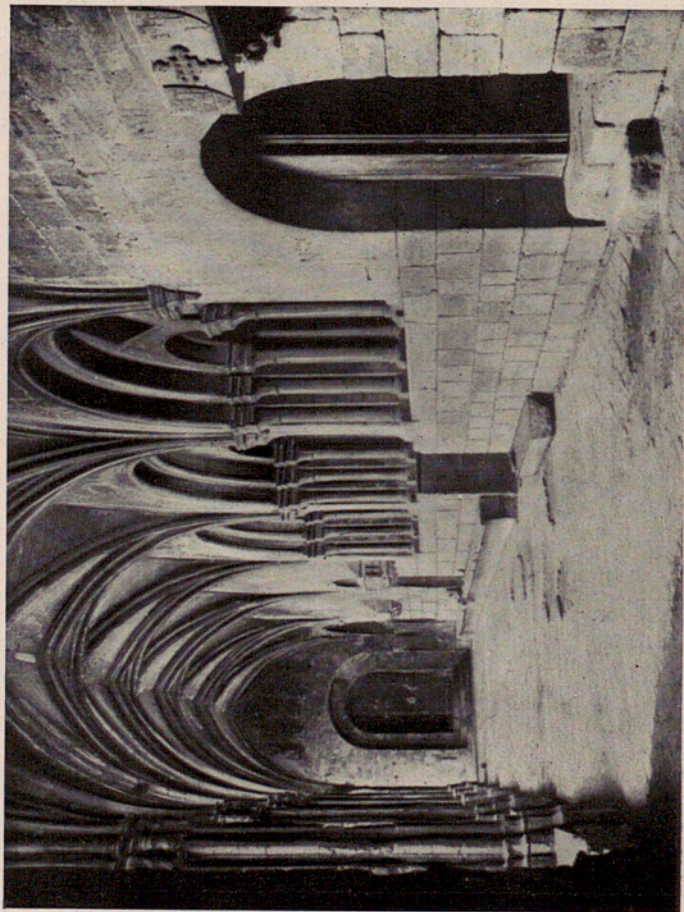
TEMPLÉ DEL LAVATORI
«TEMPLÉ» DU LAVATORIUM

TEMPLE DEL LAVATORIO
TEMPLE OF THE LAVATORY

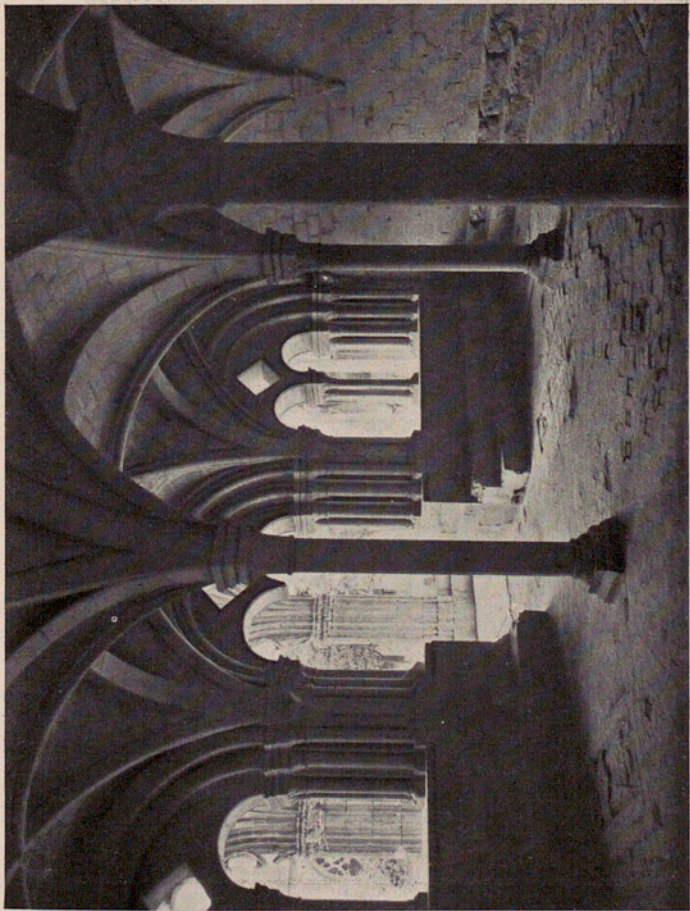
TEMPLET DEL LAVATORI: INTERIOR
VUE INTÉRIEURE DU LAVATORIUM

TEMPLETE DEL LAVATORIO: INTERIOR
INSIDE VIEW OF THE LAVATORY

ENTRADA A LA SALA CAPITULAR
ENTRÉE A LA SALLE CAPITULAIRE

ENTRADA A LA SALA CAPITULAR
ENTRANCE TO CAPITULAR HALL

SALA CAPITULAR: VISTA GENERAL
SALLE CAPITULAIRE: VUE GÉNÉRALE

SALA CAPITULAR: VISTA GENERAL
CAPITULAR HALL: GENERAL VIEW

SALA CAPITULAR: PORTA
PORTE DE LA SALLE CAPITULAIRE

SALA CAPITULAR: PUERTA
CAPITULAR HALL: DOOR-WAY

SALA CAPITULAR: ANGLE INTERIOR
INTÉRIEUR DE LA SALLE CAPITULAIRE

SALA CAPITULAR: ÁNGULO INTERIOR
CAPITULAR HALL: INSIDE CORNER

LAUDA SEPULCRAL DE BERNARDÍ DE TOLRÀ
 LAUDA SEPULCRAL DE BERNARDINO DE TOLRÀ
 PIERRE TOMBALE DE BERNARDIN DE TOLRÀ
 TOMBSTONE OF BERNARDINE DE TOLPÀ

LAUDA SEPULCRAL DE JAUME VALLS
PIERRE TOMBALE DE JAUME VALLS

LAUDA SEPULCRAL DE JAIME VALLS
TOMBSTONE OF JAMES VALLS

SEPULCRE DELS AGUILÓ, PRÍNCIPS DE TARRAGONA
 SEPULCRO DE LOS AGUILÓ, PRÍNCIPES DE TARRAGONA
 TOMBEAU DES AGUILÓ, PRINCES DE TARRAGONE
 GRAVE OF THE AGUILÓS, PRINCES OF TARRAGONA

SEPULCRE DE LA FAMÍLIA MONTOLIU
TOMBEAU DE LA FAMILLE MONTOLIU

SEPULCRO DE LA FAMÍLIA MONTOLIU
GRAVE OF MONTOLIU FAMILY

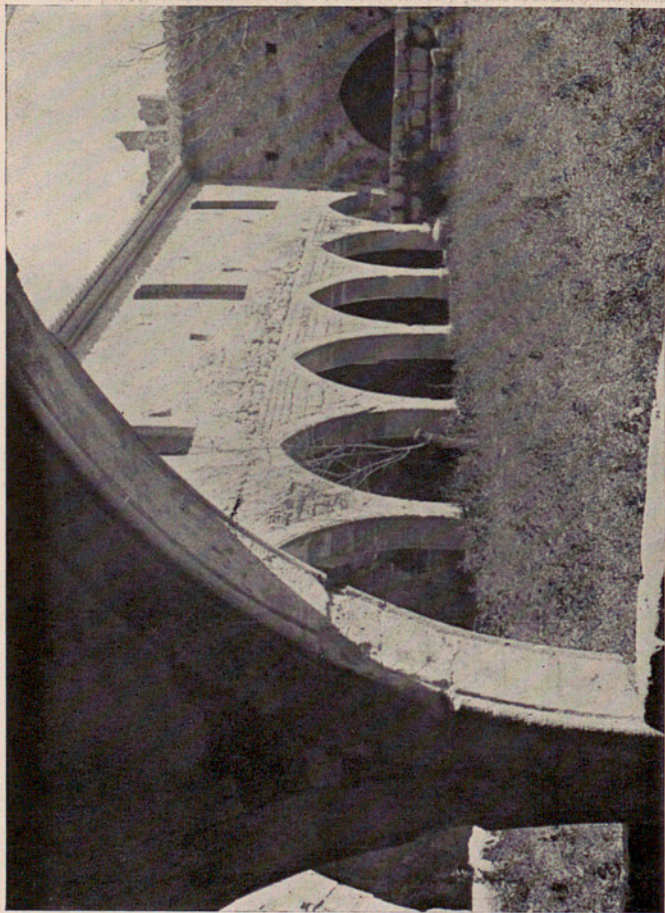
SEPULCRE DELS MONTCADA
TOMBEAU DES MONTCADA

SEPULCRO DE LOS MONTCADA
GRAVE OF THE MONTCADAS

CLAUSTRE ANTIC
LE VIEUX CLOÎTRE

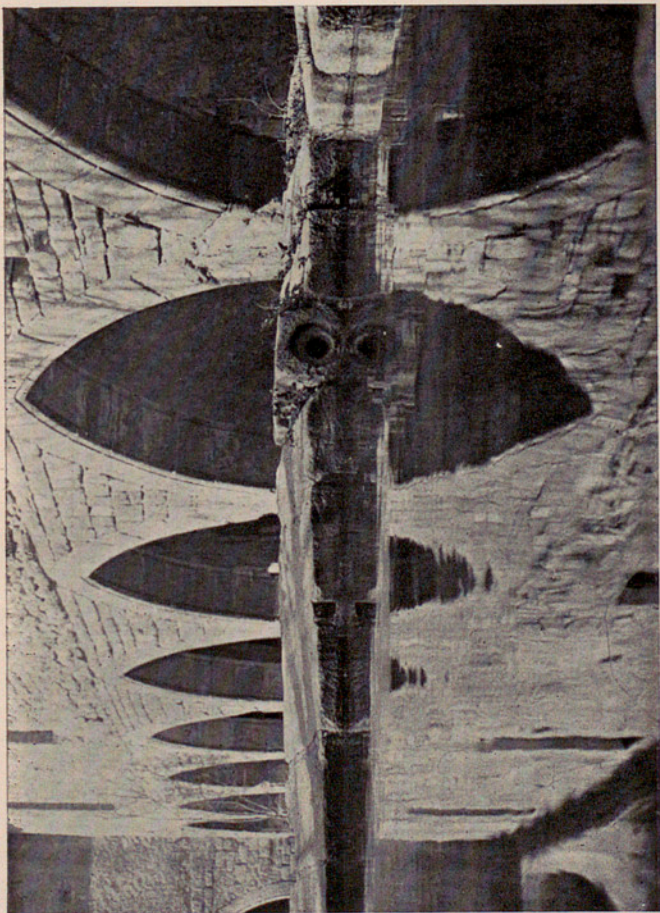
CLAUSTRO ANTIGUO
OLD CLOISTER

ALA DEL CLAUSTRE ANTIC
AILE DU VIEUX CLOÎTRE

ALA DEL CLAUSTRO ANTIGUO
WING OF THE OLD CLOISTER

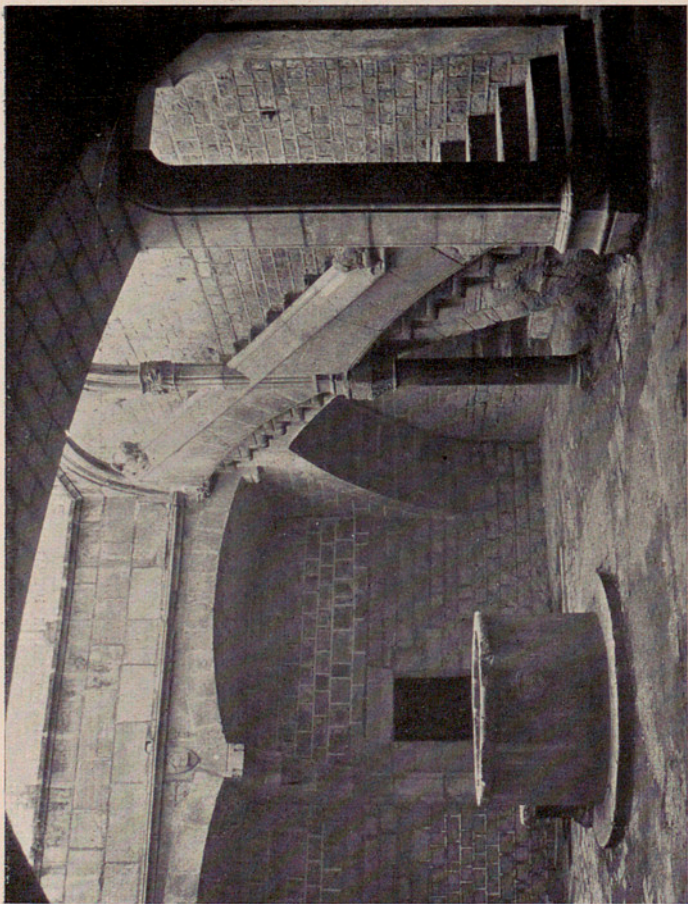
Clixé E. Vilaseca

BASSA DEL CLAUSTRE ANTIC (DESAPAREGUDA)
BASSIN DU VIEUX CLOÎTRE (DISPARU)

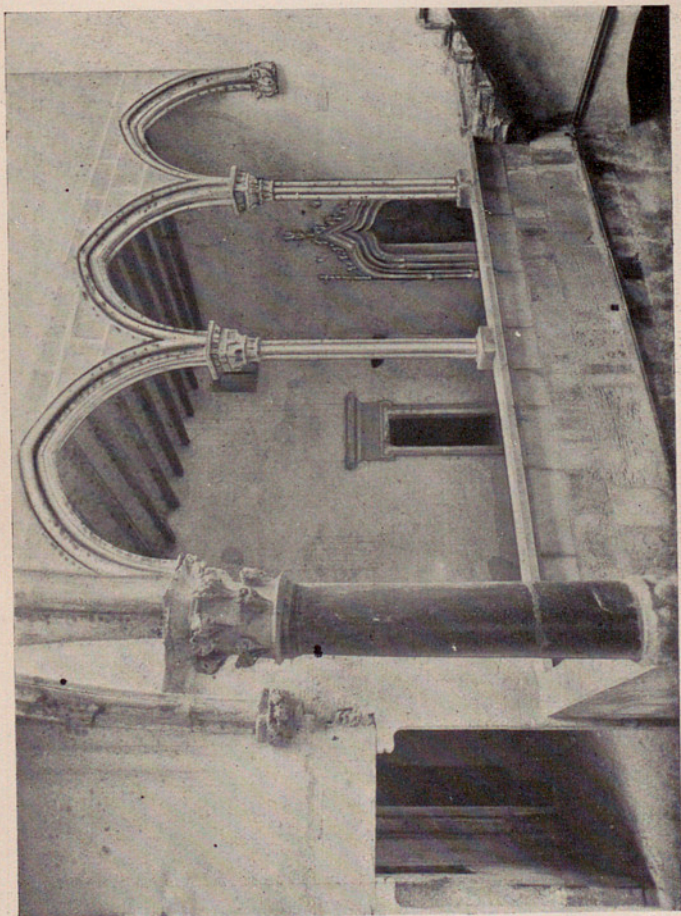
BALSA DEL CLAUSTRO ANTIGUO (DESAPARECIDA)
POOL OF THE OLD CLOISTER (DISAPPEARED)

Clixé E. Vilaseca

PALAU REIAL: PATI D'ENTRADA
PALAIS ROYAL: COUR À L'ENTRÉE

PALACIO REAL: PATIO DE ENTRADA
ROYAL PALACE: ENTRANCE COURT

PALAU REIAL: GALERIA
ROYAL PALACE: GALLERY

PALAU REIAL: GALERIA
PALAIS ROYAL: GALERIE

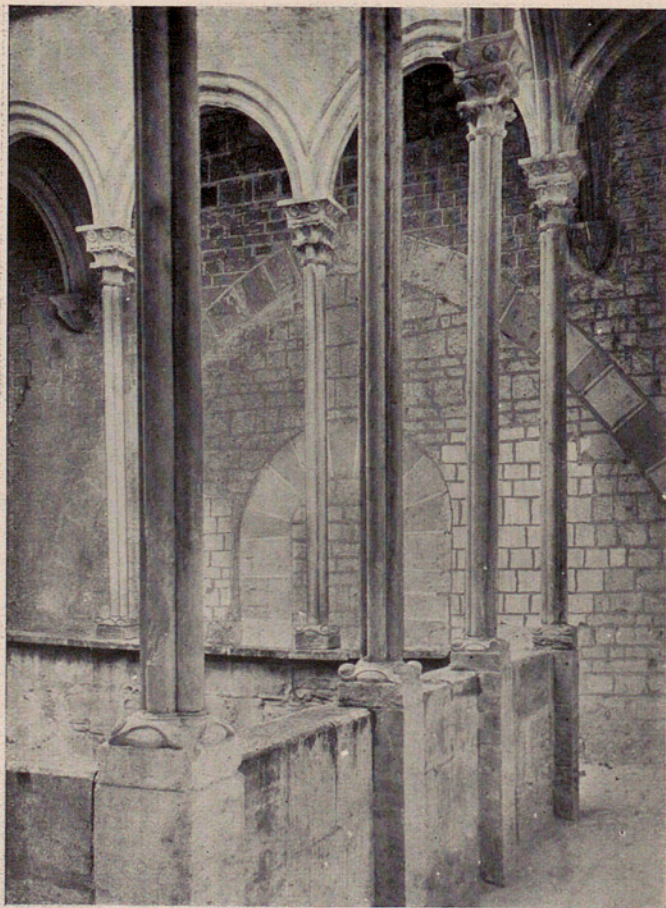
PALAU REIAL: GALERIA
PALAIS ROYAL: GALERIE

PALACIO REAL: GALERÍA
ROYAL PALACE: GALLERY

PALAU REIAL: ESCALA
PALAIS ROYAL: ESCALIER

PALACIO REAL: ESCALERA
ROYAL PALACE: STAIRCASE

PALAU REIAL: ANGLE DE LA GALERIA PALACIO REAL: ÁNGULO DE LA GALERÍA
PALAIS ROYAL: ANGLE DE LA GALERIE ROYAL PALACE: GALLERY CORNER

PALAU REIAL: DETALL IMPOSTA
PALAIS ROYAL: DÉTAIL

PALACIO REAL: DETALLE DE LA IMPOSTA
ROYAL PALACE: DETAIL

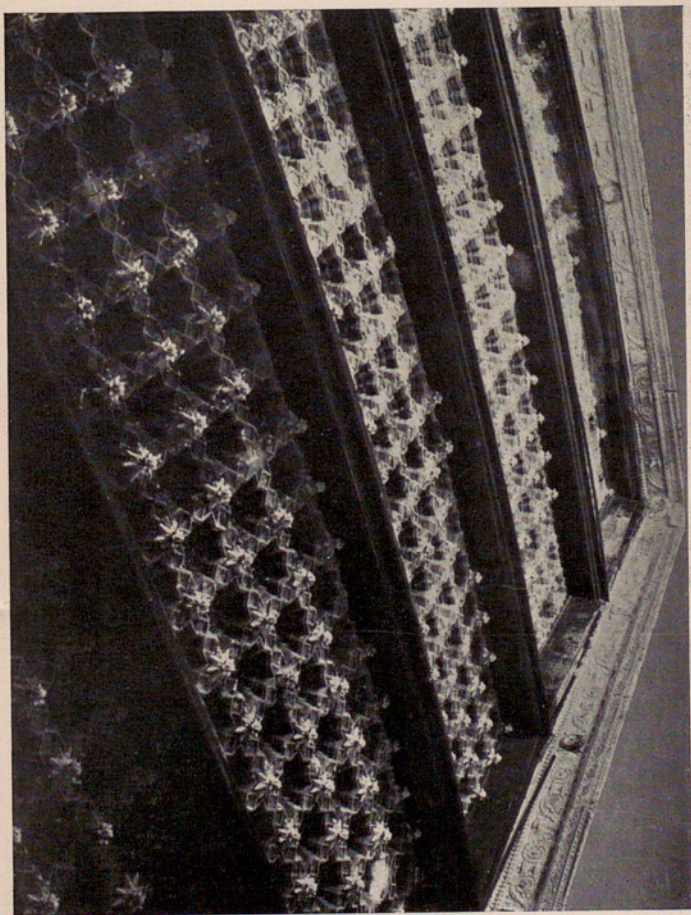
PALAU REIAL: DETALL D'UNA PORTA

PALAIS ROYAL: DÉTAIL D'UNE PORTE

Clixé E. Vilasect

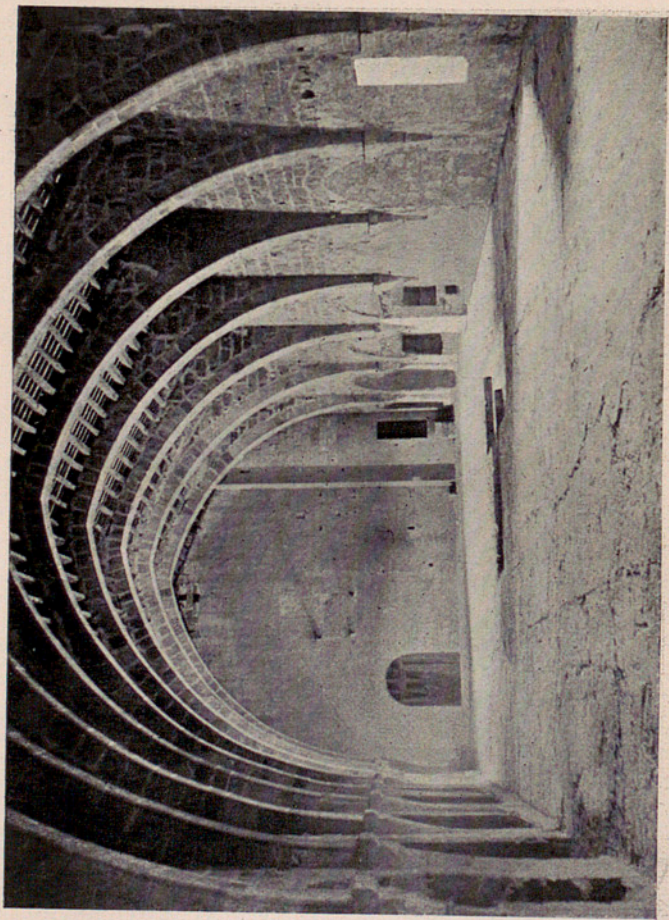
PALACIO REAL: DETALLE DE UNA PUERTA

ROYAL PALACE: DETAIL OF A GATE

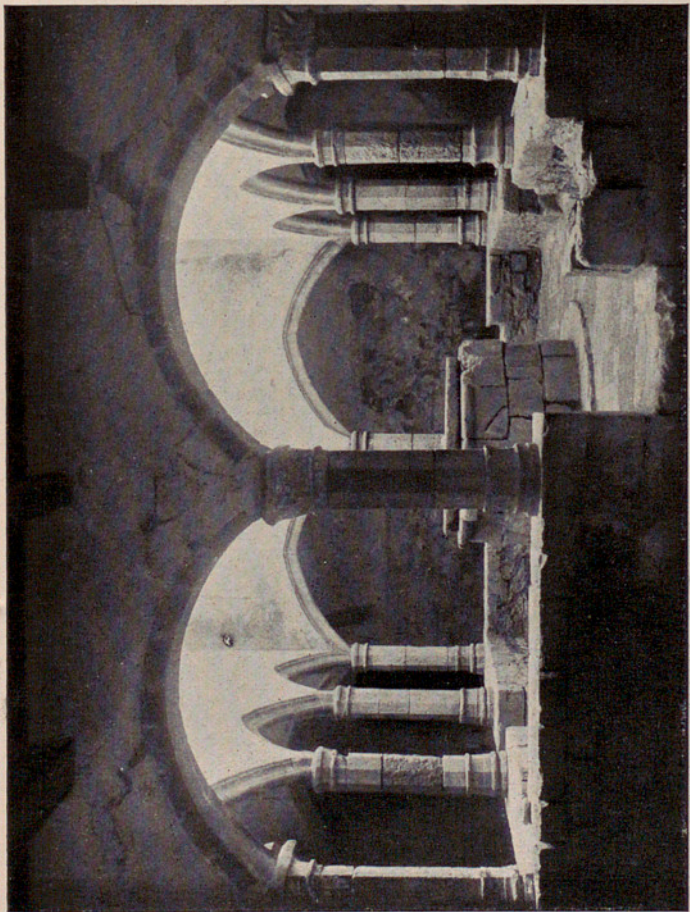
BIBLIOTECA: ENTEIXINAT
BIBLIOTHÈQUE: LE PLAFOND

BIBLIOTECA: TECHO
LIBRARY: PANELLED CEILING

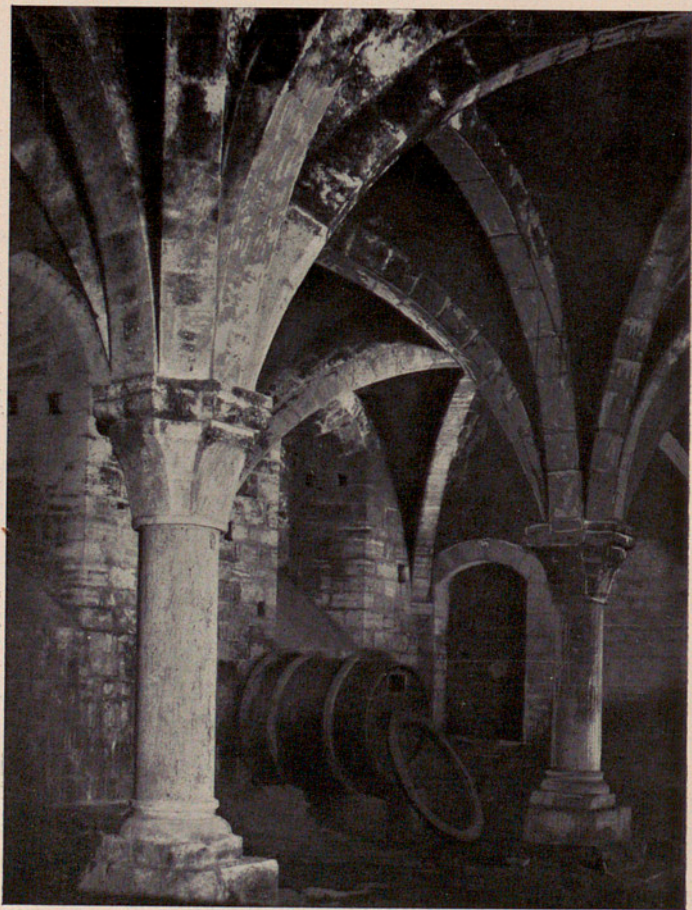
DORMITORI DELS NOVICIS
DORTOIR DES NOVICES

DORMITORIO DE LOS NOVICIOS
NOVICES' BEDROOM

PALAU DEL ABAD: CLAUSTRET
 PALAIS DE L'ABBÉ: PETIT CLOÎTRE

PALACIO DEL ABAD: CLAUSTRILLO
 ABBOT'S PALACE: LITTLE CLOISTER

CELLER
LES CAVES

BODEGA
CELLAR

INSTITUT
AMATILER
D'ART HISTOIRE

NO. 31977

NUM. REG: 6205

M. 6/9.43.1.17. Santos Crespo/1979. Tol

Monografies i Gues (Zamora)

R. 6205

INSTITUT AMATILER
D'ART HISTOIRE

NUM. 2. - SANTI CRISTO